

Ombuiging

Maandag 17 september jl., een dag vóór Prinsjesdag, werd de Nederlandse gulden met 5% gerevalueerd. Deze maatregel, die werd gerechtvaardigd door het grote overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans, maakt deel uit van het pakket maatregelen 1) waarmee het kabinet-Den Uyl de inflatiespiraal wil doorbreken en de werkgelegenheid wil verbeteren. De *Miljoenennota 1974* maakt duidelijk dat dit kabinet een zeer hoge prioriteit toekent aan de inflatiebestrijding. Immers, inflatie verhindert de totstandkoming van een goed afgewogen verdeling van de nationale middelen, schrijft minister Duisenberg. De regering acht de inflatiebestrijding dan ook een voorwaarde voor de maatschappelijke structuurwijzigingen, die zij Nederland enkele maanden geleden beloofde.

Het is niet toevallig dat minister Duisenberg de revaluatie van de gulden aankondigde. In de rede die hij in 1971 uitsprak bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam pleitte hij reeds voor revaluatie om inflatie te bestrijden. Revaluatie verbetert namelijk de ruilvoet, terwijl door daling van het invoerprijspeil de binnenlandse prijsinflatie wordt gematigd 2). Bovendien wordt door een revaluatie de toestroming van buitenlands kapitaal op speculatieve gronden afgeremd, sprak Dr. Duisenberg.

In zijn bespreking van de *Macro economische verkenning 1973* in *ESB* van 4 oktober 1972 kwam Dr. Duisenberg op zijn stokpaard — zoals hij schreef — terug 3). Ook toen bepleitte hij een revaluatie van de gulden. Toen bekritiseerde hij de regering-Biesheuvel. Nu hijzelf minister is, krijgt hij de kans zijn ideeën te verwezenlijken onder economische omstandigheden die nauwelijks zijn gewijzigd.

Dr. Duisenberg bepleitte vorig jaar ook harde maatregelen om de inflatie te bestrijden. Hij geloofde niet in een geleidelijke afzwakking van het inflatietempo. In de *Miljoenennota* en *MEV 1974* worden echter geen harde maatregelen aangekondigd. De regering streeft in 1974 naar een loonsomstijging per werknemer met 10% (in 1973: 14%) en een stijging van het prijspeil van de particuliere consumptie met 6% (in 1973: 8%) door middel van nauw overleg met het bedrijfsleven. Komt dit overleg niet tot een positief resultaat dan bedragen deze percentages resp. 13 en 8. De afgelopen jaren hebben geleerd dat dit overleg van groot belang is. De afgelopen jaren hebben ook geleerd dat het bijna onmogelijk is dat werkgevers, werknemers en overheid tot overeenstemming komen over een rechtvaardige en evenwichtige verdeling van de nationale middelen.

De regering-Den Uyl legt haarzelf niet zoveel beperkingen op als haar voorganger. Slaagt de inflatiebeperking dan zullen de materiële overheidsbestedingen in 1974 stijgen

In ESB van 3 oktober wordt uitvoerig aandacht besteed aan Miljoenennota en Macro economische verkenning.

met 5% (zonder inflatiebeperking 3%). In 1972 en 1973 bedroeg dit percentage resp. -5 en 2. Toch is het begrotingsbeleid op matiging van de prijsstijging gericht. Er zal namelijk voorzichtigheid worden betracht bij het verhogen van de tarieven van overheidsbedrijven e.d. en er zal in 1974 worden afgezien van verhoging der omzetbelasting (de druk der directe belastingen zal wel stijgen). Deze maatregelen werden vorig jaar ook reeds door Dr. Duisenberg in *ESB* bepleit. Bovendien gaat het kabinet uit van de grondslagen van het structurele begrotingsbeleid. De begrotingsruimte wordt echter met f. 525 mln. vergroot door het begrotingstekort met het nationale inkomen te laten meegroeien (f. 125 mln.) en door dit tekort additioneel met f. 400 mln. bij te stellen vanwege een geringe onderbesteding in de economie.

Door de aangekondigde ombuiging in het economische beleid wil de regering voor 1974 een betrekkelijk gunstig economisch beeld verwezenlijken: de productie zal met 5% stijgen en de daling van het rendement wordt stopgezet waardoor een redelijke stijging van de particuliere investeringen (7% reëel) de werkloosheid tot ca. 100.000 personen zal terugdringen. De ombuiging in het economische beleid gaat gepaard met een streven naar inkomensherverdeling via de rijksuitgaven en -inkomsten. De gevolgen hiervan voor het overheidsbudget zijn helaas nog niet bekend.

De regering-Den Uyl rekent op de medewerking van het bedrijfsleven. Zonder die medewerking zal de huidige inflatie voortduren en de werkloosheid niet afnemen. In dat geval zijn harde maatregelen nodig, waarover het kabinet zich terecht niet uitlaat.

L. Hoffman

1) De inhoud van dit pakket, dat niet in *Miljoenennota* en *MEV* is vermeld, was tijdens het schrijven van dit commentaar nog niet bekend.

2) Enkele beschouwingen over geïmporteerde inflatie, *De Economist*, mei/juni 1971, blz. 284.

3) *MEV 1973* — spoorzoeken en verkennen, *ESB*, 4 oktober 1972, blz. 932 t/m 935.

Inhoud

<i>Drs. L. Hoffman:</i> Ombuiging	821
Column Eerste indruk, door <i>Drs. P. A. de Ruiter</i>	823
<i>Drs. R. Iwema:</i> Catalectische beschouwingen over welvaart (II). Van genot naar ontbering	824
<i>Drs. L. Nagelsmit:</i> Enige gedachten over het verkeer-als sociaal systeem	826
Europa-bladwijzer Vloedgolf van actieprogramma's van de Europese Commissie, door <i>Europa Instituut Leiden</i>	827
Oost-Europa kroniek De Sowjet-economie: de hervorming hervormd, door <i>Drs. R. Wetsteyn</i> .	833
Ontwikkelingskroniek Ontwikkelingslanden en GATT (II)	835
Boekennieuws Prof. Dr. H. Theil: Principles of econometrics, door <i>Prof. Dr. J. H. P. Paelinck</i>	837

Onderzoek

is nodig. Het NEI heeft zich daarop sinds 1929 gericht. Naast het pure onderzoekwerk houdt het zich bezig met het uitvoeren van opdrachten van overheden en bedrijfsleven in binnen- en buitenland. Het heeft thans ervaring op vele gebieden, in een spreiding over 50 landen. Er heeft in die periode een specialisatie plaatsgevonden, maar door de samenwerking in teams van economen, econometristen, wiskundigen, sociologen, sociaal-geografen, stedenbouwkundig ingenieurs en civiel-ingenieurs wordt een brede aanpak van de problemen gewaarborgd.

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos, R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. Hoffman.
Redactie-medewerker: W. D. Franckena.

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; kopij voor de redactie: postbus 4224.
Tel. (010) 14 55 11; toestel 3701.
Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f 78,00 per kalenderjaar (incl. 4% BTW); studenten f 46,80 (incl. 4% BTW), franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).

Betaling: Abonnementen en contributies (na ontvangst van stortings/giro-acceptkaart) op girorekeningno. 122945 t.n.v. Economisch Statistische Berichten te Rotterdam.

Losse nummers: Prijs van dit nummer f 2,50 (incl. 4% BTW en portokosten). Bestellingen van losse nummers uitsluitend door overmaking van de hierboven vermelde prijs op girorekeningno. 8408 t.n.v. Stichting het Nederlands Economisch Instituut te Rotterdam met vermelding van datum en nummer van het gewenste exemplaar.
Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Advertenties: B.V. Koninklijke Drukkerijen Roelants - Schiedam Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; tel. (010) 14 55 11.

Onderzoekafdelingen:

Balanced International Growth

Bedrijfs-Economisch Onderzoek

Economisch-Sociologisch Onderzoek

Economisch-Technisch Onderzoek

Vestigingspatronen

Macro-Economisch Onderzoek

Projectstudies Ontwikkelingslanden

Regionaal-Onderzoek

Statistisch-Mathematisch Onderzoek

Transport-Economisch Onderzoek

Eerste indruk

Ook in geschrift is Duisenberg, de nieuwe minister van Financiën, een man van weinig woorden. Het is lang geleden dat de Miljoenennota zó weinig pagina's besloeg als de eersteling van Duisenberg. Sober en degelijk, geen pretenties, althans qua *vorm*. Dat is de indruk na eerste vluchtige lezing van de Miljoenennota 1974.

Hoewel de bewoordingen, die deze minister van Financiën gebruikt om aan te geven hoe slecht de inflatie voor ons allen is, naar hun aantal gemeten slechts een fractie vormen van hetgeen daarover in voorgaande jaren is gezegd, lijkt zijn aanpak van het probleem zelf drastischer. De belangrijkste anti-inflatie-maatregel is waarschijnlijk de beslissing volgend jaar geen indirecte belastingen te verhogen. De psychologische werking hiervan zou wel eens nog belangrijker kunnen zijn dan het direct materiële gevolg voor het prijspeil.

De noodzakelijke belastingverhoging (die overigens geringer is dan wat noodzakelijk zou zijn bij extrapolatie van ongewijzigd beleid op basis van de begroting 1973!) is nu, behoudens een optrekking van de benzine-accijns tot het Belgische peil, geheel gevonden in de directe sfeer. Fiscale pijn en plezier zijn echter goed verdeeld, verdeeld ook op een wijze welke in overeenstemming is met de opvattingen van deze regering over inkomensnivellering. Zo zullen het vooral de kleine zelfstandigen zijn die zullen profiteren van de uitbreiding van de fiscale oudedagsregeling, zijn het de durewoningbezitters die hun fiscale privileges het sterkst aangetast zien, zo zal in fiscale zin „de onderkant worden opgetild” door de combinatie van het niet doorgaan van de automatische

inflatie-correctie en het optrekken van de belastingvrije sommen.

Deze regels worden geschreven in het weekeinde voorafgaande aan Prinsjesdag. Commentaren zijn dus nog niet bekend en voorspellen is moeilijk. Wel is er al enig geschut in stelling gebracht tegen het voorstel het huurwaardeforfait te verhogen. Of de uitzonderingsbepaling voor de zeer goedkope woningen — tot f. 30.000, om „sociale redenen” — zal helpen het voorstel er door te krijgen valt op dit moment moeilijk te voorspellen. Het zou wél plezierig zijn als de nu te hoop lopende pleitbezorgers voor de eigen woning zich rekenschap zouden geven van de, ook na aanvaarding van dit voorstel, blijvende bevoorrechtiging van de eigenaar-zelfbewoner boven de bewoner van een huurwoning.

Politiek minder een heet hangijzer zal waarschijnlijk het voorstel zijn de inflatiecorrectie in 1974 niet te laten doorgaan. Ongetwijfeld zal een aantal critici hiertegen zeer principieel stelling nemen, zoals ook tegen de voorgestelde verhoging van de benzine-accijns zal worden geöpponeerd. Het dekkingsplan van Duisenberg zit echter zo knap in elkaar, dat het opposanten moeilijk zal vallen alternatieven te vinden in de fiscale sfeer. Wat er voor ruimte aan „tegenbegrotingsvoorstellen” aan de uitgavenkant is, valt op dit moment, nu nog geen afzonderlijke begrotingshoofdstukken beschikbaar zijn en de Miljoenennota zelf — óók een breukpunt met vorige jaren — geen hoofdstuksgewijze excerpten bevat, nog niet te zeggen. De indruk is echter wel dat na Nelissen en Duisenberg nog weinig fijne

kammen zijn te vinden. En wat er aan beleidsombuigingen - uitgavenverhogingen wordt gepresenteerd zal ongetwijfeld in de meeste gevallen op een meerderheid in het Parlement kunnen rekenen. Zo hier al strijdpunten mochten blijken dan valt niet te verwachten dat ze voldoende financiële armslag zullen bieden als soelaas voor de fiscaal bezwaarden.

Wat waarschijnlijk ook niet zal nalaten indruk te maken op de financiële specialisten is het feit dat het geraamde begrotingstekort in de ontwerp-begroting 1974 ongeveer een miljard lager is dan in die van 1973. Zo schuilen er meer van dergelijke „kleinigheden” in de Miljoenennota, die een indruk achterlaten van een financieel beleid dat aan de degelijke en voorzichtige kant is.

Wie de nieuwe minister van Financiën in zijn professorale verleden in woord en geschrift een beetje heeft gevolgd zal niet verrast zijn door de revaluatie. Duisenberg heeft daar vaker voor gepleit in de afgelopen jaren. De maatregel is niet zonder risico's (werkgelegenheid!); de Duitse ervaring leert dat voor je het weet de importvoordelen zijn verdwenen en het effectieve prijs-effect belangrijk achterblijft bij het berekende. Alleen een scherpe prijsmaatregel kan het revaluatie-effect voldoende helpen doorwerken in de prijzen.

Van genot naar ontbering

DRS. R. IWEMA

In een vorige beschouwing 1) heb ik een onderscheid gemaakt tussen begeerte en behoefte. Begeerte is dan gericht op het verkrijgen van genot, d.w.z. van een gevoel van welbehagen, behoefte op het wegnemen van ontbering, d.w.z. van een gevoel van onbehagen. Dit onderscheid is relevant voor de welvaart van het desbetreffende subject. Begeertebevreddiging verschaft het subject positieve welvaart, behoeftebevreddiging neemt negatieve welvaart van hem weg. In dit artikel wil ik trachten op de operationele betekenis van dit onderscheid iets nader in te gaan.

Classificatie van consumptiegoederen

Daartoe wil ik eerst, uitgaande van het bovengenoemde onderscheid, een classificatie van consumptiegoederen en -diensten ontwerpen, die is gebaseerd op de oorspronkelijke, als het ware technisch bepaalde, bestemming van die goederen. Omdat de economist in laatste instantie echter niet met de technische bestemming der goederen van doen heeft, moet deze classificatie als voorlopig worden beschouwd. Zij wordt slechts ter wille van de argumentatie — tijdelijk — geïntroduceerd.

Goederen en diensten dan, die uit hun aard typisch bestemd zijn voor de bevrediging van behoeften, d.w.z. voor het wegnemen van de aan die behoeften ten grondslag liggende ontberingen, noem ik *ontberingsgoederen*. De tegenpool wordt gevormd door die goederen en diensten, welke uit hun aard oorspronkelijk typisch bestemd zijn voor de verschaffing van genot; deze zal ik *genotsgoederen* noemen. Tenslotte is er een categorie van goederen en diensten, welke uit hun aard zowel — tot een bepaalde verzadigingsgraad — voor het wegnemen van ontberingen, als — daar bovenuit — voor het verschaffen van genot zijn bestemd. In de westerse samenleving zullen deze „gemengde” goederen eveneens voor een belangrijk deel dienen voor genotsverschaffing; ik zal ze daarom met de overigens weinig fraaie term *surplusgenotsgoederen* aanduiden.

Onder de ontberingsgoederen vallen de *medische goederen*, die dienen voor het wegnemen van ziekte en pijn (bijvoorbeeld aspirines) en de *gemaksgoederen*, die dienen voor het wegnemen van arbeidsinspanning, al of niet (tevens) in de vorm van besparing op arbeidstijd (bijvoorbeeld stofzuigers). Tot de genotsgoederen kunnen alle recreatieve bezigheden gerekend worden, alsmede kunstuitingen en die goederen welke gemeenlijk als „genotmiddelen” worden aangeduid. Surplusgenotsgoederen zijn voedsel, kleding, woning, meubilair.

Het is wellicht dienstig hier te wijzen op Marshalls waarschuwing tegen „the evil that may be done by attempting to draw broad, hard and fast lines of division, and to formulate definite propositions with regard to differences between things which nature has not separated by any such lines” 2). Zo kunnen een aantal goederen, bestemd om — wat met een trieste uitdrukking heet — de tijd te doden, geïntroduceerd worden als ontberingsgoederen, dienend voor het wegnemen van het gevoel van onbehagen dat we met „verveling” kunnen aanduiden. Dezelfde goederen kunnen echter ook worden beschouwd als genotsgoederen, dienend voor

het met „verstrooiing” aangeduide genot. In dit en dergelijke gevallen is duidelijk van een geleidelijke overgang van de ene goederencategorie in de andere sprake. Ook zijn er tal van goederen die bij deze half technische, half economische indeling tegelijkertijd tot meerdere categorieën behoren. Als voorbeelden noem ik de automobiel en het zgn. „convenience food”, die zowel genots-, resp. surplusgenots- als gemaksgoed zijn. Tenslotte laten bepaalde consumptiegoederen technisch verschillende bestemmingen toe. Zo zullen sommige medicijnen — bijvoorbeeld in de vorm van drugs — als genotsgoed en bepaalde genotmiddelen — bijvoorbeeld alcohol — als medicijn gebruikt kunnen worden.

Doorkruising van deze classificatie

Hierboven is reeds opgemerkt dat de bestemming van consumptiegoederen, zoals die technisch is bepaald, vanuit economisch gezichtspunt niet doorslaggevend is. Voor de economist gaat het in laatste instantie om de bestemming, welke de consument aan het desbetreffende consumptiegoed geeft. Zodra deze aan een bepaald consumptiegoed status meent te ontleen, is het betrokken goed daarmee, althans ten dele, genotsgoed geworden, hoezeer het ook hierboven als ontberingsgoed mag zijn geïntroduceerd. Indien het bedoelde goed de consument uitsluitend als statussymbool dient, is het — voor die consument — zelfs tot een zuiver genotsgoed getransformeerd. Een dergelijk lot treft nogal eens huishoudelijke apparatuur — in de bovengegeven indeling als gemak- en daarmee ontberingsgoed geïntroduceerd — vóórdat deze onder brede lagen van de bevolking is verbreid, zoals bijvoorbeeld thans nog het geval is met de vaatwasmachine.

Hier staat tegenover dat iedere consument, die het niet-bezitten van een hierboven als genotsgoed geïntroduceerd consumptiegoed als ontbering beschouwt, dit goed daarmee voor zichzelf tot ontberingsgoed bestempelt. Het aantal genotsgoederen dat hiervoor in aanmerking kan komen is onbepaald, doch het ene subject is sterker aan dit proces onderhevig dan het andere, zoals de consumenten ook aanzienlijke onderlinge verschillen in gevoeligheid voor het statusaspect van hun consumptie vertonen. Beide verschijnselen mogen overigens niet met elkaar worden verward. Bij statusgoederen gaat het om de *begeerte* zich van anderen te onderscheiden, bij de hier bedoelde ontberingsgoederen om de *behoefte* zich juist niet gediscrimineerd te voelen. Wel zouden we beide verschijnselen een „oneigenlijk gebruik” van consumptiegoederen kunnen noemen, ware het niet dat de economische wetenschap een dergelijk begrip niet erkent. Het is het laatstgenoemde van beide verschijnselen, het door de consument bestempelen van een genotsgoed tot ontberingsgoed, waaraan ik in dit artikel nadere aandacht wil besteden.

1) „Behoeft, begeerte en welvaart” in *ESB* van 29 augustus jl., blz. 769.

2) Alfred Marshall, *Principles of Economics*, Londen, 1922, blz. 52.

Transformatie van begeerte in behoefte

Als ik het goed zie dan nemen we in de meeste West-europese landen en met name ook in Nederland, in het laatste decennium een sterk afnemende sociale acceptatie van inkomensverschillen en daarmee van verschillen in bestedingsmogelijkheden waar. Naar de oorzaken hiervan kan de economist slechts gissen. Het is mogelijk dat de *reële* inkomensnivellering, die sinds de tweede wereldoorlog geleidelijk in gang is gezet en waarop ik in een volgende beschouwing uitvoerig hoop terug te komen, zelf een van die oorzaken vormt. Onder meer doordat zij de verschillende inkomensklassen — en hun bestedingspatronen — tenslotte binnen elkaars gezichtsveld heeft gebracht. Wellicht speelt ook de steeds meer veld winnende overtuiging, of misschien moet ik zeggen het geloof, dat alle mensen gelijkwaardig zijn hierbij een rol.

Een toenemend deel van de consumptieve bestedingen der hogere inkomensstrekken wordt daarmee voor de lagere inkomensgroepen tot iets waar men (ook) „recht” op heeft. Dit gevoel van „recht hebben op” brengt echter met zich dat, zolang daaraan niet is tegemoet gekomen, bij de betrokken subjecten een permanent gevoel van onrecht, d.w.z. van ontbering ontstaat. Voor zover dit gevoel betrekking heeft op consumptiegoederen, die we hierboven als genotsgoederen hebben geclassificeerd, betekent het hier gesignaleerde verschijnsel voor de desbetreffende subjecten het transformeren van genotsgoederen in ontberingsgoederen en daarmee van begeerte in behoefte. Deze behoefte, die haar oorsprong vindt in een zich gediscrimineerd achten, komt wat haar intensiteit betreft wellicht dicht in de buurt van de behoefte aan fysiek noodzakelijk levensonderhoud. Aan de bevrediging ervan zal het subject dan ook in het algemeen de voorkeur geven boven de bevrediging van zijn — nog resterende — begeerten.

Naar een nieuwe „ontberingseconomie”

Het is duidelijk dat de bovenbedoelde transformatie van begeerten in behoeften de welvaart van de betrokken subjecten op de korte termijn verlaagt. Onbevredigde behoeften, d.w.z. ontberingen, vormen immers een negatieve welvaartscomponent. Pas bij volledige bevrediging keert de welvaart tot het oude peil terug, dus tot het peil vóórdat de desbetreffende begeerten in behoeften waren omgezet. Voor zover deze bevrediging echter uit een inmiddels verkregen inkomensaccres plaatsvindt, moeten we de uiteindelijk verworven welvaart niet vergelijken met die vóór, maar zónder de transformatie, d.w.z. met die waarbij de — voormalige — begeerten bevredigd zouden zijn en derhalve een welvaartsstijging zou hebben plaatsgehad. In zoverre heeft het omzetten van begeerten in behoeften ook op lange termijn een negatieve invloed op de welvaart.

Hier komt nog bij dat de oorspronkelijke begeerten niet, althans niet in betekende mate, bij alle subjecten aanwezig waren; elk subject deed zijn eigen keuze. Voor de lagere inkomensgroepen tot behoefte gemaakt, worden ze in veel sterkere mate over alle tot die inkomensgroepen behorende subjecten gespreid. Ze krijgen namelijk een min of meer dwangmatig karakter, ze worden tot iets waar men rechten op kan doen gelden. Dit betekent evenwel dat voor elk subject de negatieve welvaartscomponent „behoefte” groter wordt dan de — potentiële — positieve welvaartscomponent „genot” tevoren voor hem was.

Het komt mij voor dat het aantal in ontberingsgoederen getransformeerde genotsgoederen voortdurend toeneemt. Een op enquêtering gebaseerd empirisch onderzoek zou wellicht kunnen uitwijzen of dit vermoeden juist is. Wanneer deze transformatie een grote vorm aanneemt, verdwijnen voor de lagere-inkomensgroepen de potentiële genotsmogelijkheden de ene na de andere en worden zij vervangen

sinds 1917

sinds 1917

STENOGRAFENBUREAU

W. STEMMER & Zn. B.V.

Schiebroekseweg 22-24, telefoon (010) 22 38 66
postbus 35007, Rotterdam

vervaardigt o.a. de officiële gemeenteraadsverslagen van Arnhem, Baarn, Best, Breda, Dordrecht, Eindhoven, Groningen, Haarlem, Haarlemmermeer, 's-Hertogenbosch, Hilversum, Maastricht, Rheden, Rotterdam, Tilburg en Veldhoven. Wij leveren ook:

notulen van directie- en aandeelhoudersvergaderingen

De jarenlange gedegen ervaring van ons bureau, toepassing van moderne geluidsopnametechniek en vooral onze eerste-klas medewerkers garanderen snel en accuraat werk, uitgevoerd op uiterst betrouwbare en discrete wijze.

I.M.

door de subjectieve noodzaak successievelijk ontberingen weg te nemen. Dit brengt met zich dat voor brede lagen van de bevolking de „ontberingseconomie”, die zij eindelijk bezig waren voor een beginnende „genotseconomie” in te ruilen, op een ander — in casu hoger — materieel voorzieningspeil weer terugkeert. Toenemende materiële voorzieningen gaan zodoende niet met een stijgende, maar veeleer met een dalende welvaart gepaard. Hieruit blijkt tevens de — ook geheel afgezien van de problematiek der zgn. externe effecten — te beperkte betekenis van het traditionele, materiële welvaartsbegrip.

Welvaart als holistisch begrip

De hier bedoelde omzetting van begeerten in behoeften wordt — althans te onzent — zowel in het leven geroepen als gestimuleerd door de vakbeweging en andere pressiegroepen, wie het lot van de lagere-inkomensgroepen — met uitzondering van de post-actieven — ter harte gaat. Zij wordt echter evenzeer gestimuleerd door het bedrijfsleven: geen effectiever middel tot opvoering van de verkoop van een artikel dan het te proclameren tot iets waarvan het niet-bezitten intolerabel is. Dat het bedrijfsleven hiermee (privaat-) economisch rationeel handelt is daarom niet aan twijfel onderhevig, maar hoe staat het wat dat betreft met de vakbeweging c.s.?

Alvorens op deze vraag een voorbarig antwoord te geven, moeten we ons realiseren dat de bewuste transformatie geen einddoel is, doch hoogstens een middel vormt in de strijd voor een inkomensherverdeling ten gunste van het bovengenoemde deel der lagere-inkomensgroepen. Welnu, dit middel is ongetwijfeld bij uitstek geschikt om de desbetreffende subjecten voor de strijd om die inkomensherverdeling te activeren. Daarbij gaat het niet meer uitsluitend om de welvaart uit de *besteding* van een bepaald inkomen verkregen, maar tevens om de welvaart aan het *ontvangen* van een bepaald inkomen, alsmede aan het *bestaan* van een bepaalde inkomensverdeling ontleend.

De hier gesignaleerde negatieve beïnvloeding van de welvaart moet daarom misschien worden gezien als een — tijdelijke — prijs, die wordt betaald om te komen tot een samenleving die uiteindelijk, als totaal gezien, een grotere welvaart zal kennen dan zonder dit offer mogelijk zou zijn. Of wat hier veronderstellenderwijs wordt uitgesproken in feite ook het geval is, onttrekt zich aan het oordeel van schrijver dezes. Hij heeft deze serie beschouwingen niet zonder reden catalectisch genoemd. In dit artikel ging het er slechts om, aan de bedoelde prijs — die door de huidige generatie wordt betaald — aandacht te besteden.

R.I.

Enige gedachten over het verkeer als sociaal systeem

DRS. L. NAGELSMIT *

1. Verkeer als sociaal systeem

De functie van het verkeer is te kwalificeren als het overbruggen van geografische afstanden; men vertrekt uit een bepaald punt met het doel een ander punt te bereiken. In bovenstaande zin is verkeer geen doel in zichzelf, maar middel, nl. het overbruggen van afstand. Deze functie van het verkeer vereist rationeel gedrag. Op deze manier gedefinieerd vertoont het verkeer kenmerken van andere rationeel gerichte werkzaamheden, bijv. het produceren van goederen. In het verkeer is echter ook ruimte voor irrationeel gedrag, bijv. roekeloos rijden. In dergelijke gevallen is verkeersdeelneming geheel of gedeeltelijk doel op zichzelf geworden. Dit aspect van het verkeer zal verder onbesproken blijven.

Sociaal gezien kan verkeer worden gekwalificeerd als een sociaal systeem met sterke bindingen aan de techniek. Deelneming aan het verkeer is te beschouwen als een rollen-gedrag, waarbij de marge voor eigen interpretatie over het algemeen te verwaarlozen is. Verkeer is bij uitstek een systeem van samenspel, omdat het gedrag van de verkeersdeelnemer voortdurend dient te anticiperen op potentiële ontmoetingen met andere verkeersdeelnemers. Met bedoeld samenspel in het verkeer wordt geen collectief doel nastreefd, zoals bij systemen als defensie; samenspel heeft in het kader van het verkeer de functie iets negatiefs te vermijden. Iedere verkeersdeelnemer tracht zijn doel zo snel en veilig mogelijk te bereiken en daarbij de (gemechaniseerde) dood te ontlopen. De communicatiesystemen in het verkeer zijn veelal beperkt tot analoog gedrag en tot gestyleerde tekens, die kunnen dienen als informatie, als beperking en als expressie van conflicten zoals onnodig toeteren en naar het voorhoofd wijzen. Het verkeerssysteem werkt optimaal, als het samenspel van de verkeersdeelnemers optimaal is 1).

2. Criteria van het verkeersgedrag

Men kan stellen, dat rationeel verkeersgedrag is geënt op drie criteria: t.w. snelheid, doelmatigheid en veiligheid.

Snelheid is te beschouwen als een tijdrelatie; men tracht het doel zo snel mogelijk te bereiken en kiest daarbij een langere weg als men daardoor de afstand in kortere tijd kan overbruggen, m.a.w. het gaat om economische afstanden en niet om fysieke afstanden.

Doelmatigheid houdt in het minimaliseren van de kosten. Veiligheid is het streven van de verkeersdeelnemer zo veilig mogelijk zijn doel te bereiken. Rationeel gedrag impliceert het afwegen van de verschillende criteria tegen elkaar al naar gelang de omstandigheden in het verkeer. Er zal naar gestreefd worden ten aanzien van alle criteria een evenwicht te bereiken.

De individuele verkeersdeelnemer is gedwongen door het gelijktijdig aanwezig zijn van andere verkeersdeelnemers, zich gelijkgezind te gedragen, de bedoelingen van anderen te

begrijpen en zichzelf begrijpbaar te maken. Dit gehele proces ontstaat niet uit persoonlijke motieven, doch vanuit functionele motieven, nl. het overbruggen van geografische afstanden. Inderdaad is het niveau van samenspel, met name in de grote steden zeer hoog. Kob heeft gelijk, wanneer hij vaststelt: "dasz das normale Verhalten auf der Strasse und mit dem Werkzeug Automobil als eine interessante Form kollektiver Verständigung und anonymer Solidarität" is te beschrijven 2).

3. Factoren die het verkeersgedrag determineren

De rationaliteit van het individuele verkeersgedrag en het functionele karakter van het samenspel worden beslissend versterkt, indien alle objectieve gegevens van het verkeer, en met name de auto als middel tot het overbruggen van afstanden, de mogelijkheid voor de verkeersdeelnemer scheppen, zich verkeersgedrag eigen te maken.

Het is duidelijk dat voor het eigen maken van verkeersgedrag bereidheid en psychische constitutie van de verkeersdeelnemer, naast objectieve gegevens, een determinerende rol spelen. De hier genoemde subjectieve factoren blijven verder onbesproken; alleen de objectieve gegevens zijn als bepalende factoren in het rollen-gedrag relevant.

4. De auto

De auto is wezenlijk een objectief gegeven, doch het karakter als objectief bepalende factor, dient gezien te worden vanuit de verkeersdeelnemer als subject. Kob noemt de volgende functies op, die de auto voor het individu kan hebben: „seine Funktion als Werkzeug, also als Verkehrsmaschine, seine Funktion als Konsumgut, also als Vermittler von Luxus und Lustempfindungen, und seine Funktion als Machtsymbol, also als Demonstration sowohl gesellschaftlicher als auch technischer Überlegenheit des Individuums" 3).

• De auto is middel om personen en goederen te vervoeren. Hierbij hoeft men zich niet langs van te voren bepaalde routes te verplaatsen, maar kan men in de ruimte exploreren, hetgeen bij openbaar vervoer niet mogelijk is.

*) De auteur, wetenschappelijk medewerker bij het Bureau Economisch Onderzoek van de gemeente Rotterdam, betuigt zijn dank aan C. H. Sikken en Drs. J. van der Stoep voor hun kritische opmerkingen.

1) Dieter Claessens, Soziologische und Sozialpsychologische Aspekte des Fahrens im Verkehrsfluss, *Zeitschrift für Verkehrssicherheit*, nr. 3, 1965 blz. 157.

2) J. Kob, Werkzeug, Konsumgut, Machtsymbol - Zur Soziologie des Automobils, *Hamburger Jahrbuch für Wirtschafts- und Gesellschaftspolitik*, 11e jaargang, 1966, blz. 189.

3) J. Kob, t.a.p., blz. 185.

● De auto is consumptiegoed en wel in een viertal opzichten. Aan de ene kant is de auto voor het individu middel en symbool van vrijheid en van vrijheid om te gaan waar men wil. Er is hier immers principieel sprake van vrije keuze van reisroute en reistijd.

● Daarnaast is de auto ook status- en prestigesympool. De auto dient als zichtbaar bewijs voor de maatschappelijke positie van zijn bezitter. In het algemeen bestaat er een merken- en typenhierarchie, die aan het prestigescala van de maatschappelijke posities wordt ontleend. Men treft vaak mensen aan die zich verontschuldigen vanwege een auto die gemeten naar hun maatschappelijke positie te „klein” of te „groot” is 4). Als consumptiegoed is de auto eveneens de mee te nemen privé-ruimte. Men heeft hierdoor de mogelijkheid zichzelf te zijn en kan in tegenstelling tot het openbaar vervoer contact met vreemden ontwijken 5). Last but not least verschaft de auto door zijn vorm, zijn glans en door het aangename gevoel bij het rijden aan de automobilist een bijzondere emotionele bevrediging.

● De auto is ook nog machtswerktuig en machtsymbool. Dit kan gaan van het beheersen van een technisch betrekkelijk gecompliceerd instrument tot het echte macht bedrijven in de vorm van het niet laten passeren, inhaalwedstrijden en onnodig snijden.

Uit het bovenstaande kan men concluderen, dat alleen de functie van de auto als middel tot vervoer van personen en goederen een rationele functie is; de andere functies van de auto zijn als niet-rationeel te kwalificeren. Deze niet-rationele elementen kunnen echter een negatieve invloed uitoefenen op het verkeersgedrag.

5. Het normensysteem

Het normensysteem als determinerende factor van het verkeersgedrag behoort analytisch en politiek tot de moeilijkste problemen van het moderne massa-verkeer. We kunnen formele (officiële) en informele normen onderscheiden.

De formele normen bestaan uit de wettelijke vastgestelde normen (gedragsvoorschriften) voor het verkeer; de informele normen zijn „vrije” spelregels in het verkeersgedrag, die zich met het wijzigen van de verkeerssituatie steeds opnieuw ontwikkelen en veranderen; het zijn ongeschreven wetten, die het samenspel in het verkeer vergemakkelijken. Beide type normen staan in een interessant sociaal verband met elkaar. Men kan constateren, dat de informele normen een zodanige positieve bijdrage leveren, zonder welke de hedendaagse verkeersafwikkeling niet meer mogelijk zou zijn. De informele normen functioneren als aanvulling of als tegenstelling op het formele normenstelsel. In het algemeen

vullen de informele normen bestaande hiaten in het formeel-juridische en gesanctioneerde normensysteem op; zij ontstaan uit een functionele noodzakelijkheid en zijn dientengevolge flexibel van aard. De informele normen zullen door hun aard de verkeersdeelnemer ondersteunen en ontlasten.

Bedoelde normen vervullen deze taak echter onvolkomen, omdat bij overtreding van de informele normen geen sanctiemogelijkheden aanwezig zijn en zij zodoende tegen deze achtergrond onbetrouwbaar zijn. Dit is de oorzaak van het feit, dat de verkeersdeelnemer voortdurend in een conflict-situatie verkeert; aan de ene kant wordt hij door het informele stelsel ontlast en aan de andere kant draagt dit stelsel bij tot onzekerheid in het verkeersgedrag.

De formele normen kunnen in hun complexiteit slechts uit de historische ontwikkeling van het verkeer begrepen worden. Met de toename van het verkeer is ook het normensysteem toegenomen. Overbelasting van de verkeersdeelnemer door een overvloed aan voorschriften en informatie is hiervan het gevolg. De starheid van het formele stelsel, die eigen is aan alle officiële normensystemen, leidt eveneens tot ondoorzichtigheid.

Omdat het in het verkeer vooral aankomt op individuele reacties en beslissingen en daardoor op geloofwaardigheid van de normen in alle mogelijke situaties in het verkeer, leidt ondoorzichtigheid van het formele normenstelsel op zijn minst tot gedragsonzekerheid.

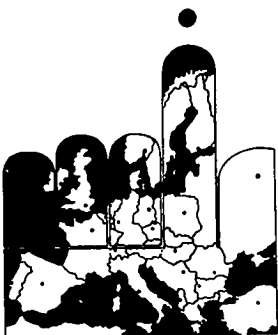
Het gevolg van deze fenomenen is, dat in de praktijk van het verkeer niet voldaan kan worden aan de formele normen. Dit is een van de verklaringsgronden voor permanent afwijkend verkeersgedrag, d.w.z. afwijkend van de formele normen. Generaliserend gesproken is er geen enkele verkeersdeelnemer die niet regelmatig zondigt tegen de verkeerswetten.

Het afwijkende verkeersgedrag wordt nog versterkt door het gebrek aan ad-hoc sancties. Het verkeer is een continu-proces; de verkeerssituaties veranderen voortdurend en de afgeslotenheid in de auto beschermt de automobilist tegen afweerreacties van andere automobilisten, terwijl de vluchtmogelijkheden relatief groot zijn. De na verloop van tijd volgende sancties hebben niet genoeg corrigerend vermogen om afwijkend verkeersgedrag blijvend te verhinderen. Ik zou daarom willen besluiten met te stellen dat de objectieve verkeerssituatie vaak niets anders toelaat dan gedrag dat strijdig is met de verkeerswetten.

L. Nagelsmit

4) D. Claessens, t.a.p., blz. 158.

5) J. Kob, t.a.p., blz. 190.

Europa-bladwijzer

Vloedgolf van actie-programma's van de Europese Commissie

In deze Europa-bladwijzer wordt een overzicht verstrekt van de stand van zaken (eind augustus) met betrekking

tot de uitvoering van de afspraken van de topconferentie van Parijs van 19-20 oktober 1972 1). In de slot-

verklaring van deze topconferentie zijn een aantal opdrachten aan instellingen van de EG verstrekt, die vóór een be-

paalde datum in 1973 of 1974 moesten worden uitgevoerd of waarover een beslissing moest worden genomen 2).

In het schema op blz. 829 zijn de opdrachten van de topconferentie puntsgewijs opgenomen met daarachter de vindplaatsen van de maatregelen die ter uitvoering in gang zijn gezet. Vervolgens worden deze maatregelen nader toegeelicht.

Toelichting op het overzicht

Economische en monetaire politiek

1. De mededeling van de Commissie bevat onder meer een overzicht van de tijdens de eerste etappe van de Economische en Monetaire Unie bereikte vooruitgang en de tijdens de tweede etappe van deze Unie te treffen maatregelen. Dit memorandum is in de Europa-bladwijzer in *ESB* van 20 juni 1973 besproken 3).

2. De verordening van 3 april 1973 richtte per 6 april een Europees Fonds voor Monetaire Samenwerking op. Dit Fonds vormt een eerste aanzet tot een gemeenschappelijk stelsel van centrale banken. Het ligt in de bedoeling dat het Fonds zich geleidelijk kan ontwikkelen en dat zijn taken zich zullen uitbreiden. In de statuten van het Fonds, die in een bijlage bij de verordening zijn opgenomen, is hiermee rekening gehouden. Het bestuur van het Fonds, dat bestaat uit de leden van het Comité van presidenten van de centrale banken, kan technische taken aan een agent opdragen.

In de eerste fase van zijn werkzaamheden heeft het Fonds tot taak het onderling overleg te verzorgen dat nodig is voor het goed functioneren van het wisselkoersstelsel; verder het multilateraal maken van saldi die voortvloeien uit de interventies van de centrale banken in valuta's der lidstaten en het multilateraal maken van de intracommutaire verrekeningen; tenslotte het beheer van bestaande regelingen, namelijk financiering op zeer korte termijn en de monetaire bijstand op korte termijn.

Over de vestigingsplaatsen van het Fonds is een nummertje politiek touwtrekken weggegeven. De vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten konden op 22 maart niet tot een besluit komen. Het besluit van 24 juli bepaalt dat het Fonds *voorlopig* in Luxemburg komt, maar dat het bestuur ook in andere plaatsen kan vergaderen.

3a. Na de raadszitting van 14 februari over de valutacrisis (dollardevaluatie) werd een verklaring uitgegeven, waarin de Commissie werd opgedragen, haar verslag betreffende de aanpassing van de monetaire steun op korte termijn en het geleidelijk gemeenschappelijk maken van de reserves eerder uit te brengen dan de topconferentie had aangegeven en wel uiterlijk op 30 juni. Na de raads-

zitting van 12 maart (gezamenlijk zweven van zes valuta's der EG; Duitse revaluatie met 3%) werd de Commissie opgedragen, in het licht der gewijzigde omstandigheden in het verslag per ultimo juni de voorstellen te doen die zij dienstig achtte.

De Commissie bracht het verslag op 27 juni uit. Dit lijvige document, dat een technische bijlage bevat over de monetaire organisatie van de Gemeenschap, bevat enkele belangwekkende voorstellen. Vooreerst een uitbreiding van de taken van het Fonds voor Monetaire Samenwerking door een geleidelijke samenvoeging van reservemiddelen (goud aan goud gekoppelde activa en dollars) beginnend met een eerste storting van 20% van het totaal der reservemiddelen van elk der lidstaten op 1 januari 1974 ter bereiking van een integrale samenvoeging in 1980. Verder wordt een herziening voorgesteld van de kredietregelingen om een continue overgang te bereiken tussen automatische leningen op korte termijn en leningen op langere termijn, welke gepaard zouden moeten gaan met specifieke voorwaarden op het gebied van de economische politiek.

De Raad van Ministers heeft op zijn vergadering van 28 juni besloten de bespreking van het verslag naar oktober te verschuiven.

3b. De resolutie van 5 december 1972 inzake maatregelen tegen de inflatie is besproken in de Europa-bladwijzer in *ESB* van 29 november 1972 4).

Op 29 januari diende de Commissie voorstellen bij de Raad in betreffende communautaire maatregelen welke kunnen bijdragen tot het bestrijden van de inflatie. Voorgesteld werd de invoer in de Gemeenschap die aan kwantitatieve beperkingen is onderworpen, met 10% te verruimen.

Op de zitting van de Raad op 22 en 23 maart werd dit voorstel terzijde geschoven omdat de monetaire crisis alle aandacht opeiste. De Franse delegatie voerde aan, dat het effect van de invoervergroting, dat met de maatregel werd beoogd, in voldoende mate door de pariteitswijzigingen zou worden bereikt.

Tevens constateerde de Raad, dat de stijging van de consumptieprijzen met 4%, die op 5 december 1972 als richtsnoer was gesteld, overschreden zal worden.

Op de raadszitting van 28 juni stelde de Raad vervolgens een nieuwe inflatieresolutie vast. Deze behelst een strikte uitvoering van de resolutie van 5 december 1972 te verkrijgen, aangepast aan de gewijzigde situatie. In oktober zal de Raad de resultaten van dit actieprogramma bestuderen.

4. Het Monetaire Comité heeft het probleem van het aanpassingsproces bij de betalingsbalansonevenwichtigheden bestudeerd. Dit probleem is ook in studie

bij de Groep van 20. Het Monetaire Comité deelt de Amerikaanse opvatting dat in het nieuwe internationale monetaire stelsel voorzien moet worden in snelle en doeltreffende aanpassingen bij betalingsbalansonevenwichtigheden. Het verwerpt echter automatisch plaatsvindende aanpassingen zoals de VS voorstaan. Het Comité zoekt de oplossing meer in verplichte consultaties.

Regionaal beleid

In het rapport van de Commissie van 3 mei heeft zij nog geen voorstellen gedaan. Het bevat een uitvoerige beschrijving van de regionale ontwikkeling in de uitgebreide Gemeenschap, een analyse van aard en omvang van de voornaamste regionale onevenwichtigheden en een beschouwing over de doelstellingen en hulpmiddelen van het regionaal beleid in de lidstaten.

De gedachten van de Commissie gaan uit naar een gemeenschappelijk regionaal beleid dat een aanvulling vormt op het nationale beleid der lidstaten. De middelen van het Fonds voor Regionale Ontwikkeling moeten worden gericht op die gebieden van de Gemeenschap die daaraan het meest behoefte hebben. Het beginsel dat elke lidstaat evenwel terug ontvangt van het Fonds als het in de middelen ervan bijdraagt, het zgn. „juste retour” dient volgens de Commissie niet te worden toegepast. Naast het Fonds dient een Regionaal Ontwikkelingscomité te worden opgericht.

Inmiddels heeft de Commissie op 25 juli haar gedachten in de vorm van voorstellen bij de Raad ingediend. Ze doet zowel voorstellen voor de omvang van het Fonds voor 1974-1976 als voor de criteria van de in aanmerking komende gebieden. De Raad zal de voorstellen naar verwachting in het najaar in behandeling nemen.

Sociaal beleid

6a. In de Europa-bladwijzer van 28 februari 1973 5) is een beschouwing aan het sociale actieprogramma gewijd. Op

(*vervolg op blz. 832*)

1) De tekst van het slotcommuniqué werd o.a. gepubliceerd in het *Algemeen Verslag EG*, 1972, blz. 7 en als Kamerstuk, Zitting 1972-1973, nr. 12087. De voorstellen om deze topconferentie te institutionaliseren ontmoeten bezwaren, zie Rapport Vedel, Supplement bij het *Bulletin EG* 1972/4, blz. 82. Zie ook R. Bandilla, Gedanken zur Schlussklärung der Pariser Gipfelkonferenz, *Europarecht* 1973, blz. 124.

2) Deze actieprogramma's werden geresumeerd in de eerste persconferentie van de Commissievoorzitter Ortoli van 18 mei 1973. Zie ook *The Economist* van 2 juni 1973, blz. 47.

3) *Op weg naar de tweede fase van de economische en monetaire unie*, Europa-bladwijzer in *ESB* van 20-6-1973, blz. 560-562.

4) *Inflatiebestrijding in de Europese Gemeenschap*, Europa-bladwijzer in *ESB* van 29-11-1972, blz. 1144-1146.

Overzicht van de maatregelen ter uitvoering van op de Topconferentie van Parijs (19-20 oktober 1972) verstrekte opdracht (de nummers corresponderen met die van het slotcommuniqué)

Opdracht topconferentie

Economische en monetaire politiek

1. In de loop van 1973 zullen de nodige beslissingen worden genomen om de overgang naar de tweede etappe van de Economische en Monetaire Unie per 1-1-1974 mogelijk te maken.
2. Vóór 1 april 1973 wordt een Europees Fonds voor Monetaire Samenwerking ingesteld.

- 3a. Uiterlijk op 30 september 1973 verslag uitbrengen over de aanpassing van de steun op korte termijn en uiterlijk op 31 december 1973 over de voorwaarden voor het geleidelijk samenvoegen van de reserves.
- 3b. De Raad van Ministers moet op 30 en 31 oktober 1972 maatregelen ter bestrijding van inflatie nemen.

4. De lidstaten moeten door middel van een gemeenschappelijke houding er toe bijdragen de hervorming van het internationale monetaire stelsel te richten op het totstandbrengen van een billijk en duurzaam systeem.

Regionaal beleid

5. De Commissie zal onverwijld een rapport opstellen waarin de regionale vraagstukken worden geanalyseerd en voorstellen worden gedaan. Vóór 31 december 1973 zal een Fonds voor Regionale Ontwikkeling worden opgericht dat over eigen middelen zal beschikken.

Sociaal beleid

- 6a. Vóór 1 januari 1974 dient een actie-programma te worden vastgesteld, na raadpleging van de sociale partners.
- 6b. Versterken en coördineren van de acties voor de consumenten.

Industriële, wetenschappelijke en technologische politiek

7. Voor 1 januari 1974 moet een gemeenschappelijk actie-programma met een nauwkeurig tijdschema en passende middelen worden vastgesteld.

Milieubescherming

8. Vóór 31 juli 1973 wordt een actie-programma met een nauwkeurig tijdschema vastgesteld.

Energiebeleid

9. Er moet zo spoedig mogelijk een energiebeleid worden uitgewerkt dat een veilige en duurzame bevoorrading onder economisch bevredigende voorwaarden waarborgt.

Externe betrekkingen

10. Geen acties vereist.
11. Vanaf begin 1973 wordt nagegaan onder welke voorwaarden een aanzienlijk groeipercentage van de ontwikkelings-samenwerking kan worden bereikt. Besluiten worden in de loop van 1973 genomen.
12. Vóór 1 juli 1973 wordt een algemene conceptie bepaald voor de multilaterale onderhandelingen in het kader van het GATT. De wens wordt uitgesproken dat de onderhandelingen in 1975 kunnen worden voltooid.
13. Geen acties vereist.

Politieke samenwerking

14. De ministers van buitenlandse zaken zullen vóór 30 juni 1973 een tweede rapport opstellen over de methoden om de politieke samenwerking te verbeteren, zoals in het rapport van Luxemburg was bepaald.

Versterking van de instellingen

- 15.1 Vóór het einde van de eerste etappe van de verwezenlijking van de Economische en Monetaire Unie worden die maatregelen inzake de verdeling van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden tussen de instellingen van de Gemeenschap en de lidstaten vastgesteld, welke nodig zijn voor de goede werking van een Economische en Monetaire Unie.
- 15.2 De Raad en de Commissie moeten onverwijld praktische maatregelen ter versterking van de controlebevoegdheden van het Europees Parlement ten uitvoer leggen, om deze versterking te bewerkstelligen en de betrekkingen zowel van de Raad als van de Commissie met het Parlement te verbeteren.
- 15.3 De Raad zal vóór 30 juni 1973 praktische maatregelen treffen om zijn procedures van besluitvorming en de samenhang van de communautaire actie te verbeteren.
16. Voor het einde van 1975 moet een rapport worden opgesteld dat bestemd is om aan een latere topconferentie te worden voorgelegd. In dit rapport moet worden aangegeven hoe het geheel van de betrekkingen tussen de lidstaten kan worden omgezet in een Europese Unie.

Uitvoering

Mededeling van de Commissie aan de Raad, 19 april 1973, nr. COM (73) 570 def.; opgenomen in het supplement 5/73 van het Bulletin van de EG.

- a. Voorstel voor een beschikking van de Raad, 24 januari 1973, nr. COM (73) 68 def.
- b. Verordening nr. 907/73 van 3 april 1973, Pb. 1973, nr. L 89/2.
- c. Besluit van de Vertegenwoordigers van de Regeringen der lidstaten van 24 juli 1973, nr. 73/208/EEG, Pb. 1973 nr. L 207/46.
- a. Verklaring van de Raad van 14 februari 1973, Bulletin van de EG, 1973, nr. 2, blz. 3.
- b. Verklaring van de Raad van 12 maart 1973, Bulletin van de EG, 1973, nr. 3, blz. 24-25.
- c. Verslag van de Commissie aan de Raad van 27 juni 1973, nr. COM (73) 1099.
- a. Resolutie van de Raad van 5 december 1972, Pb. 1972 nr. C 133/12.
- b. Voorstellen van de Commissie aan de Raad van 29 januari 1973, nr. COM (73) 104 def.
- c. Resolutie van de Raad 28 juni 1973, zie 1331/73 (Presse 91). Studie van het Monetaire Comité, opgenomen in het 14e verslag (nog niet gepubliceerd; tekst in Europe Documents No. 744 van 15 juni 1973).

- a. Rapport van de Commissie inzake de regionale problemen in de uitgebreide Gemeenschap, 3 mei 1973, COM (73) 550 def.
- b. Voorstellen van de Commissie aan de Raad, Agence Europe van 27 juli 1973, no. 1334 (n.s.) blz. 5.

Document van de Commissie aan de Raad, 18 april 1973. Supplement 4/73 bij Bulletin EG.

- a. Mededeling van de Commissie van 3 mei 1973 betreffende het programma voor industrieel en technologisch beleid, Sec. (73) 1090 def.
- b. Werkprogramma van de Commissie voor onderzoek, wetenschap en onderwijs (persoonlijke mededeling van de heer Dahrendorf) Sec (73) 2000/2.

Document van de Commissie aan de Raad, 10 april 1973. Supplement 3/73 bij Bulletin EG, door de Raad aanvaard op 19-20 juli 1973, zie 1531/73 Presse 96.

Mededeling van de Commissie aan de Raad, 27 april 1973. Supplement 6/73 bij Bulletin EG.

Mededeling van de Commissie aan de Raad, 9 april 1973 (gewijzigd op 22 mei 1973), Supplement 2/73 bij Bulletin EG.

Dit verslag werd aanvaard op de buitenraadse zitting van de ministers van buitenlandse zaken in het kader van hun periodieke politieke consultaties, Kopenhagen 23 juli 1973. Zie *The Economist* van 4 augustus 1973, blz. 50.

Mededeling van de Commissie aan de Raad, 19 april 1973, nr. COM (73) 570 def.

- a. Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, 30 mei 1973, nr. COM (73) 999.
- b. Document van de Commissie, 6 juni 1973, nr. COM (73) 1000.
- c. Interim-verslag Spénale doc. E.P. 131/73.

Zie besluiten van de Raad in zijn zitting van 23-24 juli 1973. (1569, 73 (Presse 102)).

Voor het slagen van uw Siemens Service de

Siemens

Siemens Nederland N.V. Verkoop Datasystemen Postbus 1068 's-Gravenhage Telefoon: 070-782782

computerproject kan doorslag geven.

Siemens is er alles aan gelegen een bestendig vertrouwen te winnen. Daarom besteden wij als geen ander aandacht aan projectondersteuning. We kennen ook geen standaardoplossing, maar ontwerpen m.b.v. onze bouwsteentechnieken programma's die zijn toegesneden op uw specifieke wensen en behoeften. Aardig daarbij is, dat u niets extra betaalt voor deze toepassingssoftware. We doen verder duidelijk méér aan assistentie bij het programmeren. En we zijn altijd met bekwame spoed aanwezig. Niet alleen met een soepel draaiende technische dienst, maar ook met specialistische raad en daad in de meest complexe situaties. We voelen ons verantwoordelijk voor de gehele inrichting van uw rekencentrum. Waar niet alleen machines hun best doen, maar ook mensen. U hoort er meer van. Van Siemens.

Siemens concreter

Over het fijne van de systemen.

Indicaties: met behulp van micro-geheugens zijn uiterst korte instructietijden verwezenlijkt. Verder zijn er uitgekende systemen voor local batch-, remote batch-, interactive- en teleprocessing. Real time en multiprogrammerings-technieken zijn zeer geavanceerd door efficiënte interrupt handling faciliteiten. Operating systems voor reële en virtuele geheugentechniek garanderen u optimale efficiency in computergebruik.

Over de prijs/prestatieverhouding.

Niet alleen een zaak van keiharde cijfers en technische know-how. Want vergeet de prestatie van de mensen niet. Siemens staat bekend als een uitnemend computer-leverancier. Maar niet als de grootste. Vandaar dat u profiteert van die extra prestatie: de Persoonlijke Inzet. Die niet uitdooft na het operationeel maken van de apparatuur en het leveren

van toepassingssoftware. Dit maakt de prijs/prestatieverhouding van Siemens een stuk interessanter.

Over hard- en software.

Siemens Systeem 4004 is een compatibele en omvangrijke computerfamilie met geheugencapaciteiten van 8 tot 2048 K. Door opmerkelijke variaties in typen is uitbreiding c.q. vervanging van uw computersysteem een eenvoudige zaak. Ook voor de gebruiker van kleinere systemen. Voor het opbouwen van on-line verbindingen staat een uitgebreid spectrum van geavanceerde remote-periferie ter beschikking. Verder: Siemens applicatie-software is er voor alle denkbare toepassingen. Zoals voorraadbeheer en productiebesturing, berichtenverkeer, planning en administratie, databanken en retrieval systemen.

Over compatibiliteit.

Siemens biedt compatibiliteit binnen de eigen systemen. Want het totale concept is erop gebaseerd. Bovendien zijn de programmeertalen, de informatiedragers en de apparatuur compatibel met die van de grootste leverancier.

Conclusie:

Siemens misstaat niet op uw keuzelijstje

- 1 ~~IBM~~
- 2 SIEMENS COMPUTERS
- 3 ~~DEC~~
- 4 ~~IBM SYSTEMS~~
- 5 ~~IBM SYSTEMS~~

computersystemen

Siemens computers Europees antwoord op de vraag naar integrale automatisering.

(vervolg van blz. 828)

18 april heeft de Commissie haar „Beleidslijnen voor een sociaal actie-programma” aan de Raad gezonden. Inmiddels heeft de Raad op 21 mei een eerste beschouwing aan deze beleidslijnen gewijd. De conferentie die op 28 juni met de sociale partners, de Raad, de vertegenwoordigers der nationale regeringen en de Commissie zou worden gehouden, is uitgesteld wegens moeilijkheden bij de samenstelling van de delegatie der werknemers.

6b. In antwoord op een schriftelijke vraag van het parlementslid Lord O'Hagan heeft de Commissie medegedeeld, dat een programma voor de verbetering van de bescherming en voorlichting van de verbruikers voor het einde van 1973 aan de Raad wordt voorgesteld. Zie Pb. nr. C 68/18 van 21-8-1973.

Industriële, wetenschappelijke en technologische politiek

7a. In de mededeling van de Commissie betreffende het programma voor industrieel en technologisch beleid treft men in het kort het industrie-memorandum van 1970 aan. De Commissie wil in de komende vijf jaar voorrang verlenen aan vier soorten acties, namelijk:

- de versnelde opheffing van handelsbelemmeringen tussen de lidstaten;
- openstelling van de markten voor overheidsinkopen en -opdrachten;
- een deugdelijk mededingingsbeleid en de vorming van een echte Europese kapitaalmarkt;
- maatregelen voor industriële sectoren met speciale problemen zoals de technologisch geavanceerde industrieën, textiel en scheepsbouw.

In een bijlage stelt de Commissie een groot aantal maatregelen voor met de data van invoering, die schommelen tussen 1-1-1974 en 1-1-1978.

7b. Wat betreft de wetenschappelijke politiek heeft het lid van de Commissie Dahrendorf een persoonlijke mededeling aan de Commissie gericht, dat een werkprogramma over Europese onderwijspolitiek en wetenschapsbeleid bevat. Hij wijst erop dat het verdrag slechts voorziet in een adviserende rol op deze gebieden behalve ten aanzien van de wederzijdse erkenning van diploma's in het kader van het vestigingsrecht (art. 57 lid 1 EEG-verdrag). Hij vermeldt, dat in de loop van de laatste jaren de Commissie zo'n veertig voorstellen bij de Raad heeft ingediend over wederzijdse erkenning van diploma's, waarvan er tot nog toe niet één werd aangenomen. Naar aanleiding van deze opmerking van de heer Dahrendorf heeft het kamerlid Van der Sanden vragen gesteld aan de Minister van O. en W. De bewindsman erkent dat het een moeilijke kwestie is en verzekert dat Nederland zich zal

inspannen op dit stuk. (Vgl. Vraag 1287, Zitting 1972-73 Tweede Kamer blz. 2579 van het Aanhangsel bij de Handelingen).

Milieubescherming

8. In het programma van actie van de Europese Gemeenschappen op het gebied van het milieu omschrijft de Commissie de doelstellingen en beginselen van een milieubeleid in de Gemeenschap. Tevens schetst zij een algemeen beeld van de te nemen maatregelen op gemeenschapsniveau in de loop van de komende twee jaar. Het gaat om drie soorten maatregelen:

- maatregelen met als doel de verontreiniging te verkleinen;
- maatregelen ter verbetering van het milieu;
- maatregelen in het kader van internationale instanties.

Op 19 juli heeft voor de eerste maal in de geschiedenis van de Gemeenschap een bijeenkomst van de Raad van Ministers plaatsgevonden die uitsluitend aan de milieuproblematiek was gewijd. Tijdens deze zitting werd het door de Commissie opgestelde actieprogramma door de Raad aangenomen.

Energiebeleid

9. De mededeling van de Commissie over richtlijnen en prioritaire acties voor het communautaire energiebeleid is door de Raad van Ministers op 22 en 23 mei behandeld. Er bestonden tegenstellingen in de Raad over de prioriteiten. Sommige lidstaten willen een interne organisatie van de energiemarkt voordat de EG onderhandelingen begint met de olieproducerende landen, en de grote energieverbruikers zoals de Verenigde Staten en Japan. Andere lidstaten waren van mening dat met deze onderhandelingen onmiddellijk moet worden begonnen.

De Commissie zal nu voor het eind van 1973 voorstellen indienen bij de Raad.

Externe betrekkingen

11. Op de raadszitting van 25 en 26 juni is uitvoerig van gedachten gewisseld over een algemeen EG-beleid voor ontwikkelingssamenwerking op wereldschaal. In het najaar wordt het debat voortgezet in de Raad.

Ter voorbereiding van de onderhandelingen met de geassocieerde Afrikaanse landen en de ontwikkelingslanden van het Britse Gemenebest over de economische betrekkingen heeft de Commissie op 9 april 1973 een memorandum bij de Raad ingediend. Dit strekt ertoe de bestaande associaties te verruimen, wat uiteraard strijdig is met een ontwikkelingssamenwerking op wereldschaal. Het is echter in overeenstemming met de slotverklaring van de Top-

conferentie (nr. 11 „... zonder de voordelen te wijzigen die zij toekent aan de landen met wie zij bijzondere betrekkingen onderhoudt, ... In dit opzicht hecht zij fundamenteel belang aan de associatiepolitiek, zoals die in het toetredingsverdrag is bevestigd”).

12. De mededeling van de Commissie is getiteld „Globale opzet met het oog op de komende multilaterale onderhandelingen”. Daarin vraagt de Commissie nog niet om een onderhandelingsmandaat. De Raad van Ministers heeft op zijn zitting van 14 en 15 mei uitgebreid van gedachten gewisseld over de algemene aanpak van de multilaterale handelsbesprekingen in het kader van het GATT. In de Raadszitting van 25 en 26 juni werd volledig overeenstemming bereikt over het gemeenschapsstandpunt.

Versterking van de instellingen

14. De mededeling van de Commissie is reeds besproken in de Europa-bladwijzer in *ESB* van 20 juni 1973 3).

15a. De mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement behelst praktische maatregelen ter versterking van de controlebevoegdheden van het Parlement en ter verbetering van de betrekkingen tussen deze instelling en de Commissie. Voor deze maatregelen is geen verdragwijziging nodig. Het ligt in de bedoeling, het Parlement (of parlementscommissies) eerder in de beleidsvorming te betrekken en verschillende vormen van onderlinge raadpleging te institutionaliseren.

15b. Het document over de versterking van de budgettaire bevoegdheden van het Parlement is niet in opdracht van de Topconferentie opgesteld. Het sluit evenwel goed aan op de door de Topconferentie uitgesproken wens tot versterking van deze bevoegdheden. Voorgesteld wordt de Europese verdragen te wijzigen. Tot de voorstellen behoort de instelling van een Europese Rekenkamer en nieuwe procedures tot vaststelling van de begroting. Het belangrijkste voorstel is wel de uitschakeling van de nationale parlementen bij het creëren van nieuwe eigen middelen van de EG. Daarvoor in de plaats komt de goedkeuring van het Europees Parlement met meerderheid van de stemmen van zijn leden en van drievijfde van het aantal uitgebrachte stemmen.

15c. Aan de hand van een Belgisch voorstel en een ontwerp van het Comité van de Permanente Vertegenwoordigers 6) trof de Raad op 23 en 24 juli

5) *Stroomversnelling in de sociale politiek van de Europese Gemeenschap*, Europa-bladwijzer in *ESB* van 28-2-1973, blz. 194-196.

6) Zie *Europe* 9 mei 1973, No. 1279 en 4 juli 1973, No. 1317.

De Sowjet-economie: de hervorming hervormd

DRS. R. WETSTEYN

Aan de lange reeks economische hervormingen van de Oosteuropese centraal geleide stelsels is een nieuwe hervorming toegevoegd. Een hervorming, welke wederom thuishoort in de klasse „korte-termijnplanning van directe economische politiek”. Dit in tegenstelling tot de hervormingen van het type „lange-termijnplanning van indirecte economische politiek”, zoals geïmplementeerd in Hongarije. Met de hervorming van april 1973 haakt de Sowjetunie in op de ontwikkelingen in de binnenlandse economische politiek van landen als Polen, de DDR en Roemenië.

Inhoud van de hervorming van april 1973

Vooropgesteld dient te worden, dat het vooralsnog gaat om een resolutie van het centrale comité van de communistische partij en de raad van ministers van de Unie. De toepassing van de aangekondigde hervorming is uitgesmeerd over de periode 1973-1975. De voorgestelde maatregelen betreffen opnieuw de industriële sector van de economie en kunnen dan ook alleen op indirecte wijze van belang zijn voor de landbouwproblematiek en de buitenlandse handel.

De hervorming zal zich geheel voltrekken binnen het traditionele ministeriële stelsel van economische politiek. Terwijl de industriële hervormingen van 1965 formeel gericht waren op de autonomie en de efficiency van het afzonderlijke

bedrijf, richt de jongste hervorming zich op het „midden-niveau” in de economische besluitvorming.

Niet voor de eerste maal in de Sowjet-russische economische geschiedenis, zullen de hoofdafdelingen van de bedrijfstakministeries (de „glavnye komitjety” ofwel „glavki” genaamd) worden opgeheven. Zij zullen worden vervangen door bedrijfstak-associaties die zullen werken volgens de beginselen van „polnyj chrozrastsjot”. Dat wil zeggen, dat deze instellingen een zelfstandige winst- en verliesrekening krijgen en over eigen fondsen kunnen beschikken ten behoeve van vrije investeringen, technologische vooruitgang en bonusuitkeringen. Was tot voor kort de „glavk” een organisatie die geheel was ingebed in het bedrijfstakministerie, thans wordt deze instelling uit het ministerie en de staatsbegroting gelicht. De bedrijfstak-associatie is een commerciële organisatie geworden en beheerst de economische politiek van een specifieke bedrijfstak. Weliswaar zijn hun bevoegdheden van geringere draagwijdte dan die van het bedrijfstakministerie, maar zij zullen slagvaardiger en commerciëler kunnen optreden dan de bureaucratische en van de staatsbegroting afhankelijke „glavki”. Men hoopt juist door deze organisatievorm de bureaucratische macht van de logge ministeries te breken. Het zijn juist de bedrijfstakministeries die verantwoordelijk waren voor het mislukken van het streven naar grotere autonomie en efficiency van de afzonderlijke produktiebedrijven.

De hervorming houdt tevens in, dat produktiebedrijven uit eenzelfde bedrijfstak zullen worden samengevoegd tot produktie-associaties („objedinjenija”). Eén van de klachten achter de technologische stagnatie betrof de omstandigheid, dat onderzoek en ontwikkeling zijn ondergebracht in instituten die los staan van de produktiebedrijven. Aan dit probleem kan thans formeel het hoofd worden geboden, doordat de betreffende research-instituten ook zijn ondergebracht in de „objedinjenija”. De vorming van objedinjenija is een

concentratieverschijnsel dat als zodanig reeds in 1968 op gang is gekomen en dus in feite niet nieuw is. Niet het afzonderlijke bedrijf, maar de produktie-associatie wordt de basis-eenheid voor de economische planning en politiek. Op deze wijze wordt de bedrijven een belangrijk deel van de autonomie die zij bij de hervormingen van 1965 hadden gekregen, maar die in de praktijk reeds aanzienlijk door het optreden van de ministeries was uitgehold, goedgeleed weer formeel ont-nomen.

Regionale aspecten

Van belang voor de regionale aspecten van economische planning en politiek, welke door de aard van de hervorming van 1965 sindsdien zijn verwaarloosd, is de organisatie van de regionale concentratie. In tegenstelling tot de sectorale concentratie in „objedinjenija”, worden binnen een bepaalde regio die bedrijven die worden gekenmerkt door sterke onderlinge input-output relaties, samengevoegd tot „kombinaty”. De „kombinat” is zeker geen nieuwe organisatievorm. Reeds vóór de tweede wereldoorlog bestonden er „kombinaty” in de kolen-, ijzer- en staalindustrie. Thans wordt er evenwel een bredere strekking aan gegeven en zullen hun bevoegdheden worden uitgebreid ten koste van de samenstellende produktiebedrijven en de ministeries.

Dit aspect van de hervorming sluit mogelijksterwijs aan bij de in het kader van het lange-termijnplan voor de periode 1975-1990 voorgestelde regionale herindeling. Ook hierbij gaat het om schaalvergroting; de bestaande 18 plan-regio's zullen worden herverdeeld in 7 regio's. Van regionale betekenis is verder de reeds lang bestaande classificatie van goederen, welke onderscheid maakt tussen goederen van bijzonder economisch belang voor de gehele Unie; goederen die weliswaar van belang zijn voor de economie van de gehele Unie, maar ten aanzien waarvan de betrokken republiek ook enige bevoegdheden heeft behouden; goederen van belang voor één republiek en goederen van provinciale en

1973 enkele praktische maatregelen ter verbetering van de besluitvormingsprocedure. Deze beslissingen, zoals de coördinatie van de nationale minister-raden, de beperking der delegaties en een strakkere agenda, betreffen eerder procedurekwesties. De hete hangijzers zoals de meerderheidsstemming, de positie van de Commissie en de wenselijkheid van buitenraadse zittingen, werden naar latere datum verschoven.

Europa Instituut Leiden

lokale betekenis. De goederen waar het bij „objedinjenija” om gaat, hebben nooit betrekking op de laatste categorie. Wat de eerste categorie betreft, ressorteren de „objedinjenija” en „kombinaty” onder de bedrijfstak-associatie op unie-niveau en deze op zijn beurt onder het betreffende unie-ministerie. „Objedinjenija” en „kombinaty” van goederen behorend tot de tweede categorie ressorteren direct onder het betreffende ministerie op republiek-niveau, dat op zijn beurt ressorteert onder een gelijksoortig ministerie op unie-niveau. „Objedinjenija” en „kombinaty” van goederen uit de derde categorie zijn ondergeschikt aan de bedrijfstak-associatie van de republiek, die op zijn beurt ondergeschikt is aan het betrokken ministerie van de republiek.

Het is nog een omstreden zaak waar de bedrijfstak-associaties gevestigd moeten worden. Een winstpunt is reeds, dat de lokatie van bedrijfstak-associaties, zowel van die op unie- als republiek-niveau, ter discussie staat en dat Moskou als vestigingsplaats niet meer vanzelf spreekt.

Oogmerk van de hervorming

Sinds Breznev en Kosygin het bewind voeren zijn de economische hervormingen duidelijk in kalmer vaarwater gekomen. Het bruuske optreden dat Chroesjtsjov kenmerkte, heeft plaats gemaakt voor zakelijkheid en begrip voor continuïteit. Hervormingen zijn weliswaar nog steeds regelmatig terugkerende gebeurtenissen in het economische leven van de Sowjetunie, maar er is thans lijn in de ontwikkelingen te bespeuren.

Was de hervorming van 1965 grotendeels gericht op verbetering van het instrumentarium voor de industriële politiek, de thans voorgestelde hervorming beoogt verbetering van de organisatie van de industriële politiek. De mate van autonomie die bedrijven in 1965 hadden verworven, is aan de jongste hervorming ten offer gevallen. Nu het West-europese economische leven zo wordt beheerst door voortschrijdende concentratieverschijnselen, mag men ook ten aanzien van de Sowjetunie niet vasthouden aan verwachtingen omtrent een ongenueanceerd streven naar bedrijfsautonomie.

Men zou de ogen sluiten voor belangrijke Sowjetrussische vraagstukken inzake schaalvoordelen, ondeelbaarheden en externe effecten. Het vraagstuk van de technologische achterstand gaat men nu te lijf door het samenbrengen van research-centra en productiebedrijven in één, op commerciële leest geschoeide, organisatie. Versnippering van vrije investeringsmiddelen, in de bedrijven uit de winst gevormd, kan gemakkelijker worden voorkomen. Dit is niet alleen van belang voor de financiering van de geldverslindende industriële research en ont-

wikkeling, maar ook voor de op handen zijnde hervorming van de archaische organisatie voor de distributie van produktiemiddelen tot een groothandelsorganisatie. Weliswaar is de concentratiegraad in de Sowjetrussische economie groter dan die in de Verenigde Staten, maar daar kan het volgende tegenover worden gesteld. De concentratiegraad in de Sowjetunie wordt sterk beïnvloed door het onevenredige gewicht dat de giganten uit de, zeer ver uitgebouwde, traditionele kolen-, ijzer-, staal-, en machinebouwindustrieën in de schaal leggen. Bovendien betekent de omzetting van de ministeriële „glavki” in commerciële bedrijfstak-associaties, waarschijnlijk gevolgd door hun regionalisering, een zekere mate van decentralisatie.

Kritische kanttekeningen

De voorgestelde economische hervorming impliceert terzelfder tijd concentratie en decentralisatie. De door bedrijven in 1965 formeel verworven gedeeltelijke autonomie is daarmee gesneuveld, doch de autonomie van de daarboven gelegen „objedinjenija” en „kombinaty” heeft meer inhoud en levensvatbaarheid door het drastisch beperken van de bemoeizucht van de ministeries. Door het creëren van bedrijfstak-associaties uit de ministeriële hoofdafdelingen is er nu eindelijk op praktische wijze paal en perk gesteld aan de ministeriële invloed. In feite vroeg de hervorming van 1965 om een vervolg. Weliswaar is de industriële produktiviteit sinds 1965 weer gestegen, maar dit is slechts mogelijk geweest door angstvallig vast te houden aan de traditionele prioriteiten in de industriële structuur. Daarmee verkoos men namelijk een produktiviteitsstijging op korte termijn boven de vruchten op lange termijn, te plukken uit industriële herstructurering. De bureaucratische macht der gewoonte, inherent aan het ministeriële stelsel, waardoor ook de bedrijfsautonomie werd uitgehold, is hiervoor verantwoordelijk. De toepassing in dit kader sinds 1965 van meer doelmatige instrumenten van economische politiek, zoals winst, rentabiliteit, kapitaalrente, omzet en arbeidspremies, heeft weliswaar bijgedragen tot produktiviteitsstijging, maar heeft in de bedrijven tevens een accumulatie van vrije investeringsmiddelen veroorzaakt en in de gezinshuishoudingen een accumulatie van extra inkomens.

Om de effectiviteit van financiële instrumenten in het productieproces niet te ondergraven, dienen de planautoriteiten te zorgen voor bestedingsmogelijkheden voor deze geaccumuleerde geldmiddelen. Op deze wijze zouden financiële middelen invloed kunnen uitoefenen op de produktiestructuur ten koste van de keuzevrijheid van de planautoriteiten. Waarschijnlijk is de recente hervorming mede beïnvloed door de

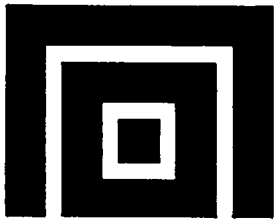
wens de besteding van vrije investeringsmiddelen van bedrijven via de „objedinjenija” te kanaliseren, zonder de effectiviteit van de financiële beleidsinstrumenten aan te tasten. De economische ratio van de concentratie is, dat het gebrekkige prijsstelsel een voor bedrijven weliswaar voordelige produktiestructuur zou hebben bevorderd die sociaal-economisch ongewenst geacht kon worden. Niettemin rest dan nog altijd het vraagstuk van de geaccumuleerde geldmiddelen in de gezinshuishoudingen, waartegenover onvoldoende goederen staan waaraan deze middelen besteed kunnen worden.

Het is duidelijk, dat men de technologische problematiek met de hoogste prioriteit wil aanpakken. De integratie van research-centra en productiebedrijven in „objedinjenija” en „kombinaty” wijst daarop. Industriële herstructurering is daarvoor echter op langere termijn toch onvermijdelijk. De toepassing van nieuwe metalen en materialen vereist bijv. al de ontwikkeling van die bedrijfstakken, die dergelijke produkten voortbrengen. Het stimuleren van de transport- en exportsector (ter maximering van de importmogelijkheden) passen ook in zo'n industriële herstructurering.

Het is de vraag of de beknopting van de ministeriële bevoegdheden en de opzet van bedrijfstak-associaties daarvoor de vereiste flexibiliteit mogelijk maken. Zulks tegen de achtergrond van de handhaving van de imperatieve korte-termijnplanning, de voortdurende prijsvormingsproblemen en de trage vooruitgang op het gebied van de hervorming van de indirecte belastingen en de produktiemiddelendistributie. Bovendien is de concentratie-beweging in de industrie, waardoor de monopolistische structuur verder wordt versterkt, op den duur weinig bevorderlijk voor de effectiviteit van indirecte en financiële instrumenten van economische politiek.

Dat een doelmatig exportpakket bepaald is voor de invoermogelijkheden wordt nog onvoldoende doorzien, aangezien de Sowjetunie het enige Oost-europese land is waar de buitenlandse handel door de hervormingsbeweging onaangeroerd is gebleven. Veel lager op het prioriteitenlijstje staat de herstructurering van de industrie uit hoofde van de agrarische behoeften. Ook hier treffen de verwijten de verticale autarkie van het ministeriële stelsel; landbouw, industrie en buitenlandse handel zijn onvoldoende geïntegreerd.

De problemen van de consument zijn van nog lagere orde. Daardoor is natuurlijk deels het landbouwvraagstuk niet van primair belang. Anderzijds blijkt dat uit het gemak waarmee de industriële herstructurering ten behoeve van de in het vijfjarenplan toegezegde stroom consumptiegoederen is stopgezet ten behoeve van onvermijdelijke herstructurering of gewoon intensivering van de

Ontwikkelingslanden en GATT (II) *

Algemene vooruitzichten voor de ontwikkelingslanden

In *ESB* van 12 september jl. gaf Dr. Friedeberg een zeer uitvoerige beschouwing over de voornaamste aspecten der Nixon-ronde. Wij beperken ons daarom hier tot een drietal onderwerpen, die vooral de ontwikkelingslanden aangaan, t.w. de algemene vooruitzichten, die de ontwikkelingslanden hebben m.b.t. de Nixon-ronde, de omgekeerde preferenties en het plan dat de FAO aan de GATT zal presenteren m.b.t. de wereldvoedselvoorziening.

Het ontbreekt tijdens de voorbereidingen van de Nixon-ronde niet aan intentieverklaringen en beloften in de richting van de ontwikkelingslanden.

Men moet onwillekeurig terugdenken aan de verklaringen, waarmee de Kennedy-ronde in dit opzicht werd begeleid. Ook de Kennedy-ronde had officieel tot doel om speciale aandacht te geven aan de belangen van de ontwikkelingslanden. Het is met het oog op de komende besprekingen leerzaam om

traditionele industrietakken. Niettemin nemen de personele besparingen door de stijgende premie-inkomens sneller toe dan het inkomen. Deze voortdurend aanzwellende stroom geld zal toch eens de gewenste industriële en agrarische herstructurering gaan afdwingen, willen premies in de produktie effectief blijven.

Het is vooralsnog duister, hoe de hervormingen van het ministeriële stelsel, dat is opgezet naar bedrijfstakken en republieken, een bijdrage betekenen voor de regionale problematiek en hoe zij aansluiten bij de voorgestelde regionale schaalvergroting. Dan zullen er toch eerst concrete gegevens bekend worden over bevoegdheden, werkterrein en lokatie van bedrijfstakassociaties die direct onder de unie-ministeries in Moskou ressorteren.

R. Wetsteyn

de oorzaken in herinnering te halen, die bij de Kennedy-ronde tot een zo mager resultaat hebben geleid. Zoals uit het in het eerste deel reeds geciteerde UNCTAD-rapport blijkt, zijn er vooral drie complexen van factoren hiervoor aan te wijzen.

a. De reeds gesignaleerde, uiterst zwakke onderhandelingspositie, welke de meeste individuele ontwikkelingslanden tijdens dit soort besprekingen hebben. Zij kunnen vanwege hun marginale positie in de wereldhandel bijna niet voorkomen, dat de besprekingen geconcentreerd blijven tussen de groot-handelsmachten en vooral betrekking hebben op produkten, die voor deze landen van belang zijn. Dit ondanks het feit, dat formeel *de uitzonderingspositie van de ontwikkelingslanden met betrekking tot de wederkeringsregel werd erkend*. Deze erkenning betekent geen enkele stimulans voor het op gang komen van handelsbesprekingen tussen rijke en arme landen onderling.

b. Gebrek aan eensgezindheid tussen de ontwikkelingslanden, als het ging over concrete en specifieke zaken, verhinderde veelal gezamenlijke stellingname. (Hieraan is o.a. debet de bevoorrechtiging, welke een aantal Afrikaanse landen van de EG ontvangt).

c. Het verloop van de onderhandelingen week gaandeweg steeds meer af van de oorspronkelijke bedoeling. Indien de oorspronkelijke werkhypothese, een reductie van 50% op industriële produkten met een *minimum* aan uitzonderingen was bereikt, dan zouden ook de ontwikkelingslanden deze tariefreductie op voor hen belangrijke exportprodukten hebben genoten.

De lijsten met uitzonderingsprodukten die door de rijke landen werden ingediend waren echter lang en de onderhandelingen over eventuele tariefreducties op deze produkten werden uitsluitend gevoerd tussen de rijke landen onderling. Pas nadat op 15 mei 1967 de zgn. „package deal” tussen de rijke landen was bereikt, heeft men zich nog enige tijd bezig gehouden met specifieke verzoeken van individuele ontwikkelingslanden.

Een dergelijke gang van zaken bij de Nixon-ronde moet hoe dan ook worden voorkomen. De onderhandelingen zouden als mislukt moeten worden beschouwd, indien de landen, die qua bevolkingsaantal de meerderheid vormen en verreweg de grootste behoefte hebben aan grotere exportmogelijkheden, er opnieuw mager vanaf komen. Lering trekkend uit de ervaringen bij de Kennedy-ronde zouden deze landen om te beginnen één front moeten vormen om de eenvoudige reden dat zij, naast al hun belangentegenstellingen, duidelijk een gemeenschappelijke zaak te verdedigen hebben.

Hun onderhandelingsstactiek zou gebaseerd kunnen zijn op drie punten:

- trachten te bevorderen dat in het gehele pakket van produkten waarover in de Nixon-ronde zal worden onderhandeld die produkten welke speciaal van belang zijn voor hun eigen export een behoorlijk aandeel vormen;
- trachten te bevorderen dat de tariefreducties en de opruiming van overige handelsbarrières, waartoe de GATT-partners in principe mochten besluiten, *met onmiddellijke ingang* van toepassing worden verklaard op de export van de ontwikkelingslanden. Dit betekent dat de rijke landen m.b.t. deze produkten de export van de ontwikkelingslanden een voorkeursbehandeling geven zolang de betreffende algemene mfn-liberalisatie nog niet in *werking* is getreden;
- trachten te bevorderen, dat die produkten, waarvoor geen of weinig mfn-tariefreducties of afschaffing van ntb's wordt bereikt en die toch van belang zijn voor ontwikkelingslanden, worden op-

* Deel I stond in *ESB* van 12 september 1973. Deze kroniek wordt verzorgd door de afdeling Balanced International Growth van het NEI en het Centrum voor Ontwikkelingsprogrammering van de Erasmus Universiteit. Een onderwerp dat niet als zodanig op de agenda van de GATT staat zijn de „beperkende bedrijfspraktijken” van multinationale ondernemingen. N.a.v. een rapport hierover van de UNCTAD zal binnenkort hierop in *ESB* worden teruggekomen.

genomen in diverse preferentieschema's, welke dus verder moeten worden verbeterd en worden uitgebreid tot de zgn. gevoelige sectoren. Vooral op dit laatste punt zal nu verder worden ingegaan.

David Wall 1) heeft erop gewezen dat juist een algemene liberaliseringsronde zoals de GATT-besprekingen een unieke gelegenheid is voor de rijke landen om tegelijkertijd en gemeenschappelijk hun preferenties t.b.v. de ontwikkelingslanden te verbeteren en uit te breiden tot de zgn. gevoelige sectoren en produkten. (Hierbij wordt door Wall verondersteld dat voor deze produkten geen of weinig tariefreducties of opruiming van andere handelsbarrières op mfn-basis zal plaatsvinden). Zijn argument is als volgt: alle schema's betreffende preferenties, welke de rijke landen tot nu toe hanteren, worden door deze landen betiteld als „lasten” welke zij t.g.v. de ontwikkelingslanden eenzijdig op zich nemen. Deze lasten moeten dan rechtvaardig onder de rijke landen verdeeld zijn, hetgeen ertoe leidt dat de gevoelige produkten in vrijwel alle schema's worden uitgezonderd, omdat men er niet toe kan besluiten om ze gezamenlijk *in* te sluiten.

Deze filosofie van „lasten” en „lastenverzwarening” kan gerechtvaardigd zijn zolang het gaat om preferentieschema's op zich. Zouden echter deze schema's worden opgenomen in de multilaterale besprekingen dan staan ze meer in het teken van de algemene handelsliberalisatie. Men kan op goede gronden stellen, dat een werkzaam preferentiesysteem t.b.v. de ontwikkelingslanden een goed en gezond *complement* is op de handelsliberalisatie tussen de rijke landen onderling. Deze liberalisatie zal namelijk een nieuwe expansie teweegbrengen in de technologisch geavanceerde sectoren, welke een additionele claim legt op de produktiefactoren kapitaal en arbeid in de rijke landen. Indien deze landen tegelijk toelaten dat invoer vanuit de Derde Wereld gaandeweg bepaalde binnenlandse productie zou vervangen in die sectoren, waarin de ontwikkelingslanden een comparatief voordeel hebben, zou de benodigde arbeid en kapitaal daar kunnen worden vrijgemaakt.

Bovendien zullen én door de expansie van de handel én door de goedkope invoer uit de ontwikkelingslanden extra middelen beschikbaar komen om overgangsmaatregelen te financieren. Beide processen vullen elkaar dus aan en de politieke leiders in de rijke landen zouden om soortgelijke redenen als waarom zij stappen ondernemen om tot onderlinge handelsliberalisatie te komen eveneens gezamenlijke preferentiële liberalisatie van invoerbarrières voor produkten uit ontwikkelingslanden moeten nastreven, die dus *voortuit* op de toekomstige *algehele (mfn) liberalisatie voor deze produkten*. Een voor-

waarde voor dit alles is — zo stelt Wall — dat tegelijkertijd internationale overeenstemming wordt bereikt over welke ontwikkelingslanden precies een preferentiële behandeling ontvangen en welke additionele maatregelen op technisch en financieel gebied (dus naast die op het terrein van de handel) worden genomen t.b.v. de *minst ontwikkelde* landen die het minst of helemaal niet van de voorgestelde handelspreferentie kunnen profiteren.

Het grote gevaar dat bij alle fraaie voorstellen de zaak van de ontwikkelingslanden blijft bedreigen, is dat *in de praktijk* de rijke landen zich op het standpunt zullen stellen dat de voorziene mfn-handelsliberalisatie ook aan ontwikkelingslanden zoveel extra exportmogelijkheden zal bieden, dat de uitholling van de bestaande preferentieschema's erdoor wordt gecompenseerd en een uitbreiding van de schema's (*voor zover mogelijk naast de mfn-liberalisatie*) geen grote prioriteit heeft. Om enig idee te geven wat een verdergaande liberalisatie tussen de rijke landen voor effect kan hebben op de export van de ontwikkelingslanden wordt hier een cijfer geciteerd dat afkomstig is van het UNCTAD-secretariaat. Naar schatting verliezen in 1977 t.g.v. het proces van de Europese integratie — zowel door de toetreding van drie nieuwe leden tot de Gemeenschap als door de nieuwe vrijhandelsovereenkomsten tussen de EG en de vroegere EFTA — de ontwikkelingslanden ca. \$ 700 mln. aan jaarlijkse export naar West-Europa (d.i. 13% van de totale export van de ontwikkelingslanden naar West-Europa). Het verlies aan exportmarkten betreft vooral die produkten waarin ontwikkelingslanden concurreren met Westeuropese producenten. Geen wonder dat de meeste ontwikkelingslanden de Nixon-ronde met gemengde gevoelens tegemoet zien.

De omgekeerde preferenties

Op dit onderwerp zullen we wat dieper ingaan, omdat het veelzeggend is voor de houding van de EG tegenover de ontwikkelingslanden.

De omgekeerde preferenties zijn douanevoordelen voor produkten uit de EG-landen in ruil voor vrije toegang van produkten uit de geassocieerde landen op de Europese markt. Zij waren tot nu toe een wezenlijk element van de associatie met de EG van 18 Afrikaanse landen, de associatie onder het Yaoende-Verdrag.

Een vaak gehoorde kritiek op deze preferenties is, dat de ontwikkelingslanden erdoor worden gedwongen op de EG-markten te kopen (die niet de goedkoopste behoeven te zijn), en dat zij veroordeeld zijn om de exporteurs van grondstoffen te blijven. De exporteurs

van de Verenigde Staten zien door het systeem hun concurrentiepositie bedreigd, en de soepelheid van de Verenigde Staten in de GATT-ronde zal ook in grote mate afhangen van de bereidheid van de EG om van deze omgekeerde preferenties af te zien 2). De voorstanders van deze preferenties wijzen er echter op, dat deze op bepalingen van zowel het Verdrag van Rome als op die van het GATT berusten en dat zij uitdrukking zijn van het reeds besproken principe van wederkerigheid. Dit principe — hoe rationeel en rechtvaardig dit op het eerste gezicht ook lijkt — mag echter alleen voor gelijkbedeelden gelden, en moet niet dienen om van een minder welvarende handelspartner voordelen proberen af te troggelen.

Op dit laatste standpunt stellen zich ook de geassocieerde landen van het Verdrag van Yaoende te zamen met een aantal Engelstalige landen, die in aanmerking komen voor een associatie met de EG. Al deze landen kwamen bijeen op 25 en 26 juli in Brussel om te onderhandelen over hun toekomstige betrekkingen tot de Gemeenschap. Tijdens de globale inleidende conferentie hebben zij bij monde van hun leider, de Nigeriaanse minister van handel W. Brigs, verklaard, dat van omgekeerde preferenties niet langer sprake mocht zijn. Deze gezamenlijke conclusie, bereikt op een aantal voorbereidende vergaderingen van de Afrikaanse landen, wijkt dus op een belangrijk punt af van het Verdrag van Yaoende.

Hoe nuttig het unanieme optreden t.o. de EG ook was en hoe positief men een eventuele nieuwe samenwerkingsvorm ook kan waarderen, de geassocieerde en te associëren landen vormen slechts een groep, zij het een belangrijke, binnen de Derde Wereld. De EG betoogt, dat preferentiële handel en financiële samenwerking met de geassocieerden best met de mondiale ontwikkelingsvisie te rijmen valt, die de EG bezig is te formuleren, en hiertoe zelfs een eerste stap is. Het blijft echter een feit, dat de met de EG geassocieerden in het verleden méér dan eens de Gemeenschap ervan weerhielden handelsconcessies te verlenen aan andere ontwikkelingslanden. Ook in haar gezamenlijke standpunt zegt de EG weliswaar bereid te zijn in GATT-verband te onderhandelen over zulke universele maatregelen als een verbetering van het algemene stelsel van preferenties en internationale overeenkomsten

1) David Wall, Developing countries in the liberalisation of world trade, in *Towards an open world economy* (report by an advisory group), 1972

2) Het wetsvoorstel over de handel, dat in het Amerikaanse Congress wordt behandeld, stelt zelfs dat de Verenigde Staten in 1975 alleen aan dié ontwikkelingslanden algemene tariefpreferenties gaan verlenen, die geen douanevoordelen aan de EG bieden.

voor graan, rijst, suiker en enkele andere produkten, maar elke keer wordt eraan toegevoegd, dat de verworven voordelen van de geassocieerden en het EG-landbouwbeleid intact moeten blijven. Men kan zich dan moeilijk aan de indruk onttrekken, dat de EG bepaalde eigen belangen veilig wil stellen.

Wereldvoedselvoorziening

Blijkens een interview met Ir. Boerma, directeur-generaal van de FAO, dat op 19 april 1973 gepubliceerd is in *Le Monde*, zal de FAO de Nixon-ronde ver-

zoeken om zich in het kader van de landbouwbesprekingen te beraden op de wereldvoedselvoorziening, met name met het oog op de penibele, structurele voedselsituatie, welke in een groot aantal ontwikkelingslanden is ontstaan. In het genoemde interview verklaart Ir. Boerma, dat hij bevreesd is, dat in de komende jaren in verschillende landen opnieuw hongersnoden zullen uitbreken, zonder dat rijke landen in staat zullen zijn — bij gebrek aan voldoende voorraden — hulp te bieden. De toon van het interview met Boerma is buitengewoon alarmerend.

De rijke landen, aldus Boerma,

moeten te zamen prioriteit geven aan een landbouwpolitiek die een *minimale* zekerheid geeft met betrekking tot de voedselvoorziening. Op de Algemene Vergadering van de FAO in november zullen de rijke landen gevraagd worden een additionele „urgentiereserve” aan te leggen (naast hun nationale voedselreserves), welke ter beschikking moeten komen van de wereldgemeenschap.

Tijdens de Nixon-ronde wil de FAO, door een concreet plan in te dienen, gedaan krijgen dat de besprekingen niet beperkt blijven tot handelscommerciële zaken tussen de welvarende landen.

H. Theil: Principles of Econometrics. North-Holland Publishing Company, Amsterdam-Londen, 1971, xxxi + 736 blz., f. 60.

Samen met vele andere leerboeken in de econometrie, kwam Hans Theils *Principles of Econometrics* op de boekenmarkt. Zoals aangeduid in de „xxxii + 736 blz.” valt er heel wat te verhapstukken in dit lijvige boekwerk.

In het inleidende hoofdstuk — dat misschien wat kort is (6 blz.) — stuiten we op een paar aanvechtbare en te snelle definities („Econometrics is concerned with the empirical determination of economic laws”, „When variables dated differently occur in the same equation, as is the case in (1.3), we speak about a *dynamic* relation”; nu is (1.3): $C_t = f(y_t, y_{t-1})$ in x niet dynamisch!).

Hoofdstuk 1 is een algemene inleiding tot de benodigde wiskunde, voornamelijk matrix-rekenen; bijzonder helder geschreven. Het zou echter nog aan diepte gewonnen hebben indien stukken, die wij later verspreid terugvinden (Kronecker-produkten: Hfdst. 7; veralgemeende inversen: Hfdst. 6), in dit hoofdstuk waren geïntegreerd. Ook voor deze laatste „randgevallen” ware het nuttig geweest even het verband aan te stippen met analoge constructies (veralgemeende vs. pseudo-inversen, Kronecker-vs. Schur-produkten).

Hoofdstuk 2 is een „statistisch zakboekje” op zich: verdelings- en schattingstheorie krijgen een snelle, doch geïntegreerde behandeling en de enkele opmerkingen die men kan hebben (definitie van een „statistic” op blz. 85 en onafhankelijkheid van de waarnemingen in (7.10, blz. 89)) zijn detailzaken.

Kleinste kwadratenschatters, in het kader van het klassieke lineaire model, worden in hoofdstuk 3 behandeld; te kort lijkt ons de behandeling van het probleem der vaste of stochastische explicatieve variabelen op blz. 111 (waar men in feite een overstapje naar blz. 188 e.v. moet doen om wat meer volledigheid te krijgen; het probleem duikt trouwens later weer op bij de interdependente schattingsmethoden). Maar verder is dit hoofdstuk wel een pareltje voor wat zijn opzet betreft: de mogelijkheden en grenzen van het klassieke kleinste-kwadratenmodel worden logisch behandeld. Ook multicollineariteit komt aan de beurt, maar daar missen wij wat recente uitlopers (gebruik van factor-analyse, die in hoofdstuk 2 werd geïntroduceerd).

Partiële correlatie wordt in hoofdstuk vier behandeld; hierbij hebben wij geen bijzonder commentaar.

Residu-problemen maken het onderwerp uit van hoofdstuk 5, dat zowel theoretisch als praktisch is georiënteerd. Vele secties worden gewijd aan de eigenschappen van BLUS (best linear unbiased scalar)-schatters. Wij missen hier een aanloopje naar eigenschappen van residuen in dynamische modellen, waarover straks meer in deze bespreking.

Hoofdstuk 6 geeft de lineaire schattingstheorie; onder meer algemene voorwaarden. Ook vertragingen worden in dit hoofdstuk behandeld; het is vreemd dat geen gewag wordt gemaakt van Almon-vertragingen.

Hoofdstuk 7 verlengt hoofdstuk 6 in

die zin dat bepaalde mogelijkheden van „pooling” (joint estimation) worden behandeld. Sectie 7.9, die ongelijkheidsconstraints op de parameters behandelt, is misschien niet overduidelijk.

De asymptotische verdelingstheorie wordt in hoofdstuk 8 behandeld. Op blz. 359 zouden wij wat dieper zijn ingegaan op convergentie in waarschijnlijkheid (zwakke en sterke convergentie namelijk). Ook op blz. 409, waar er sprake is van autoregressieve processen, ware het nuttig geweest in wat meer details te treden bij het uitwerken van de vertekening van de kleinste-kwadratenschatter (hoewel op blz. 427 daarop wordt teruggekomen).

Een nieuwe gedachtenlijn wordt getrokken bij hoofdstuk 9, dat ons inleidt tot schattingsproblemen in interdependente modellen. Deze worden zeer algemeen gedefinieerd, en omvatten dynamische modellen. Op blz. 432 wordt een veralgemening aangekondigd van het onderscheid tussen endogene en exogene variabelen; dit punt wordt verder behandeld op blz. 436 en 441, doch later verschoven naar hoofdstuk 10, dat schattingsprocedures voor interdependente systemen behandelt.

De lezer, geïnteresseerd in simulatie van dynamische systemen, wacht op een nieuwe behandeling van de vertraagde variabelen; deze worden echter op blz. 487 en 489 met de exogenen op één hoop geworpen, waarbij het, o.i. noodzakelijke, onderscheid verdwijnt. Ook identificatie in niet-lineaire systemen krijgt een wat summier behandeling. Verder is het pleidooi voor 3-stage-least-squares boven full-information-maximum-likelihood (blz. 526-528) niet overtuigend in het licht van wat wij verder zullen zeggen.

Hoofdstuk 11 geeft interessante gezichtspunten over specificatie-analyse. De lezer krijgt de indruk dat men hier reeds dicht bij de „frontiers of econometrics” is gekomen. Inderdaad worden in de hoofdstukken 11 en 12 een aantal „losse” problemen behandeld, soms erg summier (bijv. de regressie-strategieën, die eigenlijk onder specificatie-analyse behoren te vallen).

De grenzen van de econometrie krij-

gen wij te zien, bij de behandeling van dynamische interdependente, niet-lineaire systemen, die bij recente toepassingen worden gehanteerd. Dergelijke systemen worden bij conjunctuur-structuuranalyse meer en meer gebruikt, en ook in de regionale en stedelijke economie (simulatie van stedelijke en regionale groei). Waar sluit deze econometrie aan bij computer-simulatie? (zie T. H. Naylor, *Computer Simulation Experiments with Models of Economic Systems*, Wiley, New York, 1971). Hoe reduceert de klassieke econometrie het „zwarte doosje” van simulatie-modellen? Hoe verhoudt zich systeem-validatie („tracking”) tot hypothesetoetsing?

Men kan namelijk de stelling verdedigen dat parameters essentieel *relatief* zijn, en dat hun geschatte waarden fun-

damenteel afhankelijk moeten zijn van het voorgenomen *gebruik*. In een conjunctuur-structuurmodel kunnen goede waarden van de schatters niet dezelfde zijn naar gelang men de klemtoon legt op het eerste of het tweede deel van de uitdrukking. In dat denkkader is Theils boek nog een specimen van de econometrische literatuur die uitgaat van het principe dat God de parameters schiep en de econometrist veroordeelde zijn leven lang te piekeren over hoe men er goede schatters van maakt.

In het kader van de „non-user oriented econometrics” moeten wij uiteindelijk nog één vraag beantwoorden. Welke boeken schaffen wij ons binnen het kader van een gelimiteerd budget aan: Aigner, Dhrymes, Goldberger, Johnston, Kmenta, Malinvaud, Theil, of Wonna-

cot en Wonnacot (om niet te spreken van Bridge, Cramer en nog enkele anderen in de „toegepaste meeteconomie”)? Zelf geven wij de voorkeur aan Hans Theils boek, omdat het systematisch is, de uiteenzetting goed is verzorgd (uitgezonderd de hoofdstukken 11 en 12 mischien), terwijl de oefeningen die erbij horen, een bijzonder heldere kijk op een stuk leven van de econometrie geven, hoewel het dan nog geen levenseconometrie is. Waarschijnlijk zou een mathematisch programma in gehele getallen dezelfde oplossing hebben gegeven. Bijna waren wij het echter vergeten: men had dan zijn paramters moeten schatten!

JHPP

GEMEENTE HAARLEM

De gemeentelijke accountantsdienst is belast met de controle op de formele, materiële en bedrijfseconomische juistheid van het geldelijk beheer bij de gemeentelijke diensten en bedrijven en van diverse met de gemeente financieel verbonden instellingen.

Bij deze dienst is de betrekking vacant van

DIRECTEUR

Van de te benoemen functionaris wordt vereist, dat hij de hoedanigheid van N.I.v.R.A.-accountant bezit, beschikt over uitstekende leidinggevende en contactuele eigenschappen en een ruime ervaring heeft in de accountancy, liefst in de overheidssector.

Aan de functie van directeur accountantsdienst is een salaris verbonden van minimaal f 4.009.—, maximaal f 5.158.— per maand. Voorts zijn de bekende secundaire voorzieningen voor het overheidspersoneel (zoals een uitstekende pensioen- en ziektekostenregeling, geen inhouding van premie A.O.W./A.W.W., 7½% vakantietoeslag, enz.) van toepassing.

Een psychologisch onderzoek maakt deel uit van de selectieprocedure.

Eigenhandig geschreven sollicitaties worden binnen 10 dagen na heden ingewacht bij de burgemeester van Haarlem.

In de linkerbovenhoek van de sollicitatiebrief vermelden nr. 98202/0334/ES